

קונטרס

מצענה שלמה

בו נקבצו ובאו סיכומים ע"ס הרמב"ם

בהלכות שביעית פרקים א'-ט'

זכך טוש"ע תו"מ סי' ס"ז

למען יהיה שגור בזיכרון, ולתשובה לכל שואל

אשר חנני ה'

הצעיר באלפי ישראל

סלמאן שלמה דורי

מח"ס שו"ת אשר לשלמה ועוד

בלאאמור הגאון רבי אברהם דורי שליט"א

מח"ס אדרת תפארת ז"ח וש"ס

שנת "זבשנה השביעית שבת שבתון" [תשפ"ב] לפ"ק

מהדורה ראשונה

הדברים נכתבו ללא עיון די הצורך
ונכתבו לצורך חזרה בקצרה לאחר הלימוד
ולכן אין לסמוך על הדברים ללא עיון מרובה
במקורות ובסיכום המורחב בספר מערכת שלמה
והוא העיקר



©

כל הזכויות שמורות למחבר

לתגובות הארות והערות ניתן לפנות:

טל' - 0583-287-280

a0583280280@gmail.com

עיצוב ועימוד: יוסף ביטון#



תוכן הענינים

- פרק א' – העבודות האסורות והמותרות בשביעית..... ה
- פרק ב' – באיזה אופנים אסור לנקות את השדה ולהכין ובאיזה מותרט
- פרק ג' – דין תוספת שביעית..... יג
- פרק ד' – דיני ספיחין והפקר, ואיפה נוהג שביעית..... טז
- פרק ה' – דיני הפסד בפירו"ש..... כא
- פרק ו' – דיני סחורה בפירות שביעית..... כה
- פרק ז' – דיני ביעור בפירות שביעית..... כח
- פרק ח' – דיני למכור או לקנות מן החשוד על השביעית..... לב
- פרק ט' – דיני שמיטת כספים ופרוזבול..... לד

הלימוד בקובץ זה מוקדש

לע"נ

היקר באדם, מוקיר ורחים רבנן אהוב לשמים ואהוב לבריות

ה"ה מו"ז רבי דוד בן חביבה **אוהיון** זצ"ל

נלב"ע בי"ז ט' באייר התשפ"א



לע"נ

ה"ה מ"ז

הרבנית מרת **בת שבע** בת טובה **ירוחם** ז"ל

בת למקובל האלוקי רבי **סלמאן מוצפי** זיע"א

נלב"ע בי"ז כ' באייר התשפ"א

ת.ג.צ.ב.ה.



לע"נ

דודתי היקרה שנפטרה בקיצו"ש

ה"ה **הדסה** בת **בת שבע** **דרור** ז"ל

נלב"ע בי"ז כ"ח אדר א' התשפ"ב

ת.ג.צ.ב.ה.

פרק א' - העבודות האסורות והמותרות בשביעית

במקור דין שביעית

א. בפסוק נאמר, ושבתה הארץ שבת לה', שש שנים תזרע כרמך ואספת את תבואתה ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה', שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תקצור, וכו'.

הלכה א'

א. משנה, נח' ר"ע ור' ישמעאל, האם כשנאמר בחריש ובקציר תשבות, מדובר על דין תוספת שביעית (ר"ע) או דין תוספת הלמ"נ (ר"י) שבא להוציא קציר וחריש חובה כקציר העומר.

ב. במו"ק, ר' יוחנן מר"ג ובי"ד, ביטלו דין תוספת דאורייתא, דילמדו שבת משבת בראשית.

ג. רב אשי, היאך אפשר לעקור מג"ש פסוק מפורש (ר"ע), או הלמ"נ של דין תוספת (ר"י).

ד. ותירץ, דר"ג ס"ל כר"י, דהא הלמ"נ לזמן ביהמ"ק, וכ"פ הר"מ.

הלכה ב'

א. גמ', הר"מ, אינו לוקה רק על מצות ל"ת ולכן רק זריעה וקצירה, זמירה בצירה שהם בלא תעשה, ושאר מלאכות הם רק בעשה, ואין לוקין עליהם.

ב. רדב"ז מכילתא, הוא לכל שאר אילנות ולא"ד לכרם, דפירשן הכתוב.

הלכה ג'

א. גמ' הר"מ, מהפסוקים למדנו שזריעה וזמירה הם אבות של שביעית, והתורה פירטה ג"כ את קצירה בצירה, כתולדות אף שהם נכפלים, לומר לך שדוקא הם אסרה תורה, אך שאני תולדת עבודת הארץ לא אסרה תורה כגון לנקש ולעדד וכו'.

ב. הר"מ, ולכן על תולדות אלו לוקה, ועל שאר תולדות לא לוקה, אך מכין אותו מכת מרדות.

ג. רדב"ז, ושונה משבת דזמירה תולדה של זריעה, ובצירה תולדה של קוצר, שאני הכא דדוקא ד' אלו לוקין ולא על השאר.

הלכה ד'

א. הר"מ, שאר מלאכות שביעית, כגון חורש ועודד לצורך קרקע, מסקל, מזבל וכו' הם מלאכות דרבנן, ומכין עליהן מכת מרדות.

הלכה ה'

א. משנה תוספתא, מלאכות דרבנן מותר לעשותן עד ר"ה ממש ואין להם דין תוספת שביעית.

ב. דוגמאות לכך: א', מזבלין. ב', מעדרין (עידור סביב לעץ (הר"מ), או לחרוש בשינוי ביד במקום עם פרה (הר"ש), ולכן אסור לעדור אף בער"ש שהוא כחרישה ממש, והתירו רק לצורך שישית או כדי להועיל לאילן). ג', בית השלחין, שצריך להשקותה הרבה. ד', מיבלין, לחתוך היבלת. ה', מפרקין, להסיר מן האילן עלים כדי להקל. ו', מאבקיין, לאבק את האילן כאשר זה מועיל (הר"מ), או לכסות השורשים שנתגלו (הר"ש). ז', מעשנים, עושים עשן להרוג מזיקי העץ.

ג. הר"ש ע"פ ירושלמי, אסור לחתוך עלים של אורז שהוא אברויי אילנא ואסור, ורבי שמעון סבר שהוא אקומי ומותר, ואין הלכה כמותו.

ד. עפי"ז יש לדון דבכל כה"ג כגון על הגאת וכיוצ"ב אם כוננתו לחתוך לאברויי אסור ולאקומי מותר (לחתוך, וע"ע גבי קדו"ש לקמן).

ה. משנה

מסקלין- ניקוי אדמה מאבנים (הר"מ), או סיקול אבנים מהכרם (הר"ש).

מקרסמין- להסיר הענפים היבשין לתועלת האילן.

מזרדין- קוצצים הענפים המתפשטים, והנקצץ הוא זרדים (הר"מ). או ענפים לחים שחותך כדי שיהיה זרדים (הר"ש).

מפסלין- שמוריד הענפים סתם ולא"ד המתפשטים (הר"מ), או שמוציאין פסולות מן האילן, או נוטל כל הענפים כדי שיתעבה הגזע (הר"ש). כל הני מלאכות מותרות עד ר"ה.

ר' יהושע- שעושיין הזירוד והפיסול לא עד ר"ה, אלא עד שנהגו לגמור בשביל השישית ולא בשביל שנה הבאה,

- שיגדל טוב יותר. רשב"ג התיר ת"ק אסר, וכ"פ הר"מ לאסור מפני שהוא עבודת הארץ.
- ב. עו"ש, ת"ק אסר לנטוע עץ סרק, וללמד את הפרה לחרוש בחול ולא בשדה.
- ג. מותר לקצוץ עץ ביער עד הקרקע בשינוי דאין נצרך למקומו.
- ד. וכן אין בודקין הזרעים באדמה לראות שנקלטו אף אם זרעם בשישית. דמיחזי כנוטע, משא"כ שנטעם בגללים דאין דרך בכך.
- ה. רדב"ז אין חילוק בזה בין נקוב ללא.
- ו. כמו"כ שורין את הזרעים ומכינים לזריעה של שמינית כבר בשביעית, דאי"ז מלאכת קרקע.
- ז. ראב"י ע"פ תוספתא, ההיתר בשדה הוא רק שמותר לזרוע זרעים הקדושים בקדו"ש, ולא שיתחיל להשרותם שהוא התחלת זריעה.
- ח. רדב"ז כס"מ, דחו דברי הראב"ד, דזה פשיטא שמותר, וגם שכל דברי הר"מ הם על התחלת מלאכות בשביעית לצורך שמינית, שמותר.
- ט. הר"מ ירושלמי, האלווי, שהוא ירק הגדל לבד, אין להשקותו אך מותר לקיימו ואי"צ לעוקרו, כגון ספיחין משום שהוא גודל לבד.
- י. הנ"ל, לכן מותר ג"כ להשאירו בראש הגג, רדב"ז, שהוא ג"כ לנוי.
- יא. תוספתא ראב"ד, גרסו עלין, ולא ברור עלים של מי. רדב"ז, של קיקיון שבראש הגג, שמתייבש מהשמש, והותר להשים לו הגנה של גג ואי"ז בגדר עבודה, כיון שאין דרך לגדל שם.
- יב. כס"מ, דרך העולים בגג לגדול מאליהן, ולכן אין בזה מראית העין, ולכן מותר לקימם ובלבד שלא ישקם.
- יג. בגידולי בית וחממה, שהם מכוסים מלמעלה ומלמטה הרי שהם מנותקים לגמרי מהאדמה ואי"ש בזה קדו"ש. והמחמירים בזה ס"ל דסו"ס כן הוא דרך גידולו, משא"כ כאשר אי"ז דרך גידולו בתוך הבית יהיה מותר.

הלכה ז'

- א. תוספתא ירושלמי ר"מ, סוקרין אילן בסיקרא וטוענין באבנים, שהוא כדי שיתפללו עליו, ולא שהוא רפואה לעץ, ולכן מותר.

והר"ש ביאר, דזירוד שנמשך לתוך השביעית מהשישית, עדיין מותר הוא לעשות כן, ואין הלכה כמותו.

ר' שמעון - לחומרא שכל הני מלאכות ג"כ בכלל זמירה והוא דין בתוספת שביעית והם מלאכות דאורייתא, ואין הלכה כמותו.

ו. משנה, מזהמין הנטיעות, מורחין על האילנות ריח רע להרחיק מזיקים (הר"מ), או מדבקין זבל בפצעי העץ כדי שלא ימות (הר"ש). ומה דאיתא שעושין כן בשביעית, הוא משום ששם מיירי בזיהום שהוא מלאכה לאברויי, ופה הוא אומר לאקומי, ע"כ.

כורכין - קושרין כדי שיעלו ישר (הר"מ), או עוטפם מפני החמה והצינה (הר"ש).

קוטמין - חותכין ראשי ענפים.

עושין בתים - מקרין אותם מפני החמה והצל (הר"מ וירושלמי), או גדר הגנה מסביב לעץ (הר"ש).

משקין אותם בשינוי, עד ר"ה. דבשינוי הוי מלאכה דרבנן בשביעית, ר"א בר צדוק ס"ל דאף בשביעית מותר בשינוי שהוא גרמא, ואין הלכה כמותו.

ז. משנה, סכין את הפגים ומנקבין עד ר"ה. דעת ת"ק - בין פגים שנכנסים לשביעית ובין שיוצאין לשמינית לא סכין ולא מנקבין. ר"י - רק במקום שנהגו לעשות כן הוי עבודה ואסור, ובמקום שאין נהגו, אזי רק מה שלא קדוש בקדו"ש. ר' שמעון - מותר, רק כדין עבודת האילן והוא מעצרת של שישית עד ר"ה שמינית, ואף דהפירות קדושים עדיין בקדו"ש עדיין מותר, שהוא חשיב עבודת אילן בלבד.

ח. כס"מ ירושלמי, רשב"ג מתיר לנטוע אילן סרק, משמע דאסור רק מדרבנן.

ט. הר"מ פסק, כל הני מלאכות שהם עבודה בשביעית.

י. ועוד ע"פ מו"ק, לא יפסג, ויתמוך באילן הירק (הר"ש), או כאשר האילן מתפשט ואינו מצליח לעמוד מעצמו (הר"מ).

יא. סיכום הדברים: דבמלאכה דאורייתא אסורים מזמן תוספת שביעית דרבנן, ושאר המלאכות שאסורות בשביעית דרבנן אין בהם דין תוספת.

הלכה ו'

א. בירושלמי נח' ת"ק ורשב"ג, האם מותר להצית השדה ובכך לפנות הקרקע לזריעה, או כדי

יב. ביאור עפר הלבן, הוא העפר שבין האילנות כאשר הם מרוחקים, מרביצין מתיזין מעט מעט רק לאברויי ולא לאקומי.

יג. רדב"ז כס"מ, אף שמשנת ראב"י קו ונקי, חכמים ס"ל כר"ש.

הלכה ט'

א. מו"ק הר"מ, מקשקשים בזיתים (העיגול שסביב לעץ הזית בשביל ההשקאה), עוברים תחת הגפנים וממלאים מים בנקעים, ועושין עוגיות לגפנים (ובמועד לא עושים חדשים) דהוא מלאכה לאברויי.

ב. רדב"ז, ומה שבמועד לא עושים הוא משום הדעיקר למנוע טירחא, משא"כ בשביעית.

הלכה י'

א. מו"ק הר"מ, מה שהתירו כל המלאכות הללו, דהוא פסידא אם לא, ותעשה הארץ יבשה ורבנן שגזרו על מלאכות אלו לא גזרו במקום פסידא.

הלכה י"א

א. בסנהדרין, אוספי שביעית- אוספים הרבה לעצמם. סוחרים- אוספים למכור. גזרו על אוספי שביעית משום סוחרין. משרבו האנסיין, שהיו באים בשם המלך וגובים עוד מן האדמה, ואם לא יביאו להם ישבו אותם, והוי פיקו"נ (הר"מ), או יגזלו השדות והוי מקום פסידא דהיקלו משום ששביעית דרבנן בזה"ז (ראב"ד).

ב. רדב"ז, א"כ להר"מ ההיתר הוא משום פיקו"נ דס"ל שביעית דאורייתא, ואילו הראב"ד הוא משום פסידא דס"ל שביעית דרבנן.

ג. הר"מ כס"מ, והוא בכל ליסטים שכופין אותו ועי"כ יגיעו לפיקו"נ. והוסיף הכס"מ, דהו"ד בחינם, אך אסור לקבל כסף מאותו ליסטים דאז הוי שכר שביעית.

הלכה י"ב

א. משנה גמ' ירושלמי הר"מ, נוטע בשבת בשוגג ישאיר במזיד יעקור, ובשביעית תמיד יעקור. מפני מה- או מפני שמונים לשנה ואז יגיעו ע"י מנין הערלה לכך שנטע בשביעית. או מפני שישראל נחשדו על השביעית ולא על השבת ויאמר המזיד שוגג ההיתר.

הלכה י"ג

ב. מו"ק ר"מ, עורדין תחת הגפן בשביעית דאי"ז מלאכה (רש"י ס"ל שכן זה מלאכה ולא גרס). קשקוש גפנים, רש"י, שהוא ג"כ עידור ואסור, אך הר"מ ע"פ הג"מ, יש ב' קישקושים, ולאברויי אסור לאקומי מותר, שהוא לסתום פצעים באילן.

הלכה ח'

א. מו"ק הר"מ, משקיין בית השלחין שהיא שדה הצמאה למים, ולכן ההשקאה בגדר אקומי שמותר.

ב. בשדה האילן, משנה, שלשה אילנות לבית סאה עד 10 להר"מ צריך שיהיה מכולם כיכר דבלה, ולהר"ש מכ"א כיכר. משקיין מחמתן את כל הבית סאה דהוא אקומי, ופחות מכך מותר להשקות כל אילן לגופו ולא את כל השדה דאז הוא לאברוי.

ג. במשנה, בסרק מחשיבין כאילן תאנים וע"פ הנ"ל, אם הוא שדה אילן מותר לחרוש בשבילן הל"ה אסור.

ד. משנה הר"מ, פחות מכאן חורש סביב לאילן כמלוא האורה וסלו.

ה. הר"ש ירושלמי, שיערו בתאנים דהוא עץ ממוצע, ופירותיו גסים, ועושה בכל שנה.

ו. משנה הר"מ, כאשר לא כל האילנות עושים פירות אין חורשין אלא לצורכן, כשהם בין 3-9, אך יותר מעשר, חורשין דהוי שדה אילן בלא קשר לפירות.

ז. וע"פ הר"ש, מג' עד ט', צריך שיוציאו ככר, ויותר מעשר כנ"ל, גם אם לא הוציאו כלום.

ח. עוד ירושלמי, שנח' ר"ח ור' זעירא, אם מג' עד ט', צריך חשבון שלכל ג' יהיה ככר (כדברי הר"ש) או שלכל תשע לכה"פ יוציאו ככר אחת לכ"א (כדברי הר"מ).

ט. מו"ק תוס' הר"מ רדב"ז, בשדה שאינה של אילן מותר למשוך את המים מן האילן לאילן, דמותר להשקות כל אילן לצורכו, אך אסור שעיד"ז ישקה את כל השדה.

י. כס"מ, דהו"ה במועד דרוצים לחסוך בעבודה, אך בשביעית הלכה כחכמים דהם רבים ומותר בשביעית להשקות כרגיל כל אילן, ואם ע"י כך ישקה את כל השדה מותר.

יא. מרביצין בעפר הלבן, משנה, הר"מ הר"ש וירושלמי, נח' האם מותר (ר' שמעון) או אסור (ראב"י).

ה. הר"ש, ביאור ממרסין, מערבין המים עם הזרעים והוא לשון ממרס. וכס"מ, הוא ביאור לדברי הר"מ.

הלכה ט"ז

א. משנה הר"מ הר"ש, בראשונה - מלקט עצים ואבנים משלו וכן משל חבריו הגס הגס, שהם גדולים וניכר שעושה כן לצורך האבנים. משרבו עוברי עבירה - התקינו שכ"א ילקט משל חבריו, ושלא בטובה שלא יאמרו אתה משלי ואני משלך, וכ"ש שלא בתשלום.

ב. ירושלמי הר"ש, אח"כ התקינו שיהיו מביאין רק מקרוב ומצוי (ולא הביא הר"מ כן להלכה).

ג. רדב"ז הקשה, אם כ"א לוקט משל חבריו לא הוי טובה? תירץ א' - שלא ילקטו כ"א אלא הגס הגס. ב' - שלא יסכמו כן לפני"כ אלא כ"א בנפרד בא ולוקט, ואם יש סיכום או טובה הכ"נ אסור.

הלכה י"ז

א. ירושלמי הר"מ, אם היתה בהמתו איתו, הרי"ז מוכיח שמלקט לצורך הבהמה ומותר, וכן מותר ללקט לכירה ולמנגל (כאשר הדבר מקובל).

ב. רדב"ז, והו"ד שמלקט גסין ודקין יחד, אך בדקין לבד לא יעזור כירתו. ובאורל"צ חלק וסבר שכירתו מוכיחה עליו ויכול ג"כ דקין, וממילא ללקט בגינה לנוי, דהנוי מעיד עליו.

הלכה י"ח

א. משנה הר"מ, נח' ב"ש וב"ה במדל (קוצץ) בזיתים לצורך העצים, האם מותר רק עד לג"ט מן הקרקע (ב"ש), או שאפי' עד השורש (ב"ה) וכ"ז בתנאי שלא עושה קרחות ביער, אך בקרחות מותר רק ליגום. וכן כ"ז רק בשלו, אך בשל חבריו תמיד מותר לשרש ואפי' במחליק.

ב. הר"ש, קוצץ העצים בשביל לדלל את היער והכ"נ לעצים שמותר דאי"ז דרך מלאכה.

ג. רדב"ז, הקשה אמאי לא כתב הר"מ שבשל חבריו רק שלא בטובה. ותירץ - דאין הכרח שהוא טובה, והכ"נ אם סיכמו.

ד. מכאן הוכיחו האחרונים דין כיסח דשא וכן קיצוץ המפרעים לעו"ש, שניכר שעושה כן לצורך חיצוני ולא לצורך הקרקע שמותר וכו'. ומודים, כאשר הקיצוץ מועיל לאילן שאסור, דשוב הוא עבודת קרקע.

א. משנה הר"מ, שדה שנתקווצה (הוסרו קוצים) תיזרע במוצ"ש. נטייבה (חרשה לעקור קוצים, ונזדבלה בזבל). שנדיירה (שעשה דיר לצאנו כדי לזבלה) לא תיזרע במוצ"ש.

ב. הר"ש, שנטייבה - נח' הבבלי והירושלמי, הבבלי ביאר - דהוא ניטלה קוציה. והירושלמי - יש ב' חרישות, הראשונה הוא נתקווצה והשניה, הוא נטייבה, ולבבלי נתקווצה כנ"ל כנטבייה.

ג. הר"ש, ומה שקנסו שלא יזרע בשמינית הוא רק לו ולא לבנו, דהוא א"ש בקנס זה (משא"כ בנטיעה).

ד. משנה כס"מ, מותר לחכור מן הגוי שדה נירין (חרוש), אף שחרש אותה בשביעית, אבל לא מישראל דמתזיקים ידי עכו"ם ולא ידי ישראל, ורק בדיבור ולא במעשה.

ה. ירושלמי בבלי, מח' האם מותר לחזקו ממש או לחזקו בכללי, ולהלכה רק בכללי מותר אך לא באיסור שיש ליהודי שיעשה הוא, ואין לומר לו שלום.

הלכה י"ד

א. הר"מ ע"פ הנ"ל, א"כ המעביר קוצים (שכבר לא מחוברים) או אבנים כדי להכינו לזריעה לא קנסו אותו ומותר לזרוע בשמינית.

הלכה ט"ו

א. משנה, הטומן לוף בשביעית באדמה, שכך הוא דרך הטמנה צריך הוא לטמון בכמות גדולה כדי שלא יראה כזורע: הר"מ - סאתים לגובה ג"ט ומכוסה טפח. חכמים - 4 קבים גובה טפח ומכוסה טפח + טמינה במקום דריסת אדם.

ב. הר"מ, לפת וצננות צריך לטומנם באדמה ושיצאו העלים לבחוץ. ובצל כחכמים הנ"ל.

ג. משנה ר"ש והר"מ, הדלועין ששמרן לזרע ע"י שהטמינם באדמה אם נהיו קשים לפני ר"ה ונפסלו מאכילת אדם מותר להשאירם ג"כ בשביעית הל"ה לא, ודרכי הבדיקה הוא ע"י שמועך ואם חוזר הוי רך, ואם לא הוי יבש.

ד. משנה הר"מ, ממרסין באורז אבל לא מכסחין, מציפין השדה של האורז בשביעית דהוא דרך ההשקיה שלו אך לא מכסחין העלים שהוא אסור.

הלכה י"ט

- א. משנה הר"ש הר"מ, המבקע בזית לצורך העצים, אסור לכסות בעפר שהוא מועיל ואברויי, אך קש ותבן שהוא אקומי מותר.
- ב. ראב"ד רדב"ז, דהכ"נ בשקמה שאי"ז אברויי העפר שמותר.

הלכה כ'

- א. משנה, מזנב בגפנים וקוצץ בקנים דהוא מלאכה לאברויי, ר"י הגלילי, צריך לעשות שינוי וירחיק טפח, רע"א קוצץ כדרכו ואי"צ שינוי, וכ"פ הר"מ. ויש שביארו כו"ע אי"צ שינוי, ומה שנח' הוא כאשר זה ג"כ מיחזי כמכין לקרקע, אם גם אז אי"צ שינוי או לא.

הלכה כ"א

- א. משנה, בתולת השקמה שהקציצה הראשונה מועילה יותר. ת"ק אסור לקצוץ, ר' יהודה בשינוי, או מעל 10 טפחים או לעקור מהשורש דאי"ז דרך ומוכיח שהוא לצורך העצים, ומקור שם בתולה הוא ע"פ גמ', ג' בתולות הם.
- ב. הר"מ, הלכה כר' יהודה שמותר בשינוי.
- ג. רדב"ז, אמאי לא פסק כת"ק, ותירץ, או שפסק כן ע"פ לעיל שהתרנו בשינוי או שהיה לו מקור לפסוק כר"י.
- ד. כס"מ, ר' יהודה בא לבאר דברי ת"ק ולכן פסק כר"י.

הלכה כ"ב

- א. משנה הר"מ, אילן שנפשה (נשבר) קושרין שלא ינזק יותר דהוא לאקומי, אך לאברויי שיתקן עיד"ז אסור.

פרק ב' - באיזה אופנים אסור לנקות את השדה ולהכין ובאיזה מותר

הלכה א'

- א. משנה הר"מ, ג' דעות מאימתי מוציאין זבלים מן הבית לשדה לצורך שמינית: ר"מ - עד שיגמרו לזבל העוברים על השביעית דהוא משום מראה"ע. ר' יהודה - מישבש המתוק, משיתייבש הזבל עד כדי שלא משתמשים בו בשנה רגילה. ר' יוסי - מישקישר המתוק - משיתייבש הזבל ממש, שכבר נעשים בו קשרים ואין דרך בכלל להשתמש בו כך.
- ב. ר"ש ירושלמי, הנידון הוא מאימתי מוציאין את הזבל ממקום שדורסים בו הרבים למקום שעושים בו האשפתות, אך להוציא לדריסת האנשים מותר מיד, ומשמע מהירושלמי שחששו רק ממראה"ה, אך ר' יוסי ס"ל דהוא משום עבודה ולא ממראה"ע.
- ג. כביארו פסק הר"מ, שלא להוציא משום מראה"ע ואפי' לא למקום דריסת אנשים, אך אפשר כאשר מוציא לערימה אחר זמן ר"מ שכלו העובדים שהוא מזמן שיקשר המתוק כר' יוסי.
- ד. רדב"ז, דלא יוציא גם מחשש שמא יזבל.
- ה. משנה הר"מ הר"ש, עד כמה מזבלין? שלוש אשפתות (ערימות) לבית סאה, ובכל ערימה הוא מעשר משפלות של חצי כור. חכמים - מוסיפין

- על משפלות אך לא על הערימות, דצריך שיראה כאשפה. וזה רק עד שלוש ערימות, אך ככל שהערימה גדולה יותר אי"ז דרך לזבל כך, אלא מחלקין הערימות בין כל השדה. ר"ש - אף על הערימות מוסיף.
- ו. הר"מ, כחכמים. רדב"ז - כ"ש אם עשה ערימה אחת דאי"ז נראה כמזבל ומותר, ובפרט אם היא ערימה גדולה מאוד.
- ז. משנה ירושלמי הר"ש, יותר מג' ערימות, לר"ש מותר שיעשה בשינוי, ואזי יהיה אפי' פחות מ-10 משפלות. לחכמים רק בשינוי שיעמיק או יגביה מן הקרקע ג' דאז הוי שינוי ומותר. והלכה כחכמים.
- ח. משנה ע"פ הנ"ל, עושה אדם זבלו אוצר ולא צריך לחלק לג' ערימות (עדיף כך). ר"מ ס"ל דבכה"ג צריך ג"כ שינוי שיעמיק או יגביה הג"ט.
- ט. הר"ש וירושלמי, הביאור הוא דלר"מ ההיתר הוא רק לערום ל' משפלות בערימה אחת אך לא יותר מכך, ולחכמים התיירו אף 100 כאשר זה בערימה אחת, וכע"ז איתא בבבלי.
- י. משנה הר"מ, כאשר אין לו כדי י' משפלות, מותר להוציא אף פחות, דהגם שהוא פחות סו"ס מכיון דאין עוד ערימות הרי מוכיח דאין לזיבול.

הצאן, אך ודאי דאם עושה כן לצורך זיבול אסור, והוא כדין מדייר רגיל שקונסין אותו שלא יזרע בשנה הבאה.

ג. אך להר"מ, אף שעושה לצורך זיבול מותר, דהזיבול הוא אגב לזה שעושה את הדיר ואין ניכר שעושה כן לצורך זיבול.

ד. ירושלמי, ובאומ"ק שהתירו עושה כל צרכי הצאן. וכן במשנה, ובמקום זה אי"צ לערימות אך לבחון צריך להוציא רק בערימות.

ה. הר"ש ורע"ב והראב"ד, דבאותו מקום ג"כ משאיר הזבל רק בערימות ולא כן, דעדיין יש בזה מראה"ע.

ו. כס"מ, לאו"ד אם גידר עתה, אלא ג"כ אם היה מגודר לפני"כ רשאי להוציא ולא"ד מהבית או מהחצר לשדה, ועי"ש.

הלכה ה'

א. משנה, בשדה קטנה מד' סאין משייר מעט מן השדה מפני מראה"ע ומדייר השאר.

ב. הר"מ, הו"ד לב' מתוך הד' מותר, אך השאר אסור לו בין כה וכה לגדור אלא מוציא לשם ע"פ כללי ההוצאה.

ג. הר"ש ע"פ הנ"ל שיכול לגדור ד' בב"א, והכא שכל השדה הוא ד' סאין משייר מעט.

הלכה ו'

א. משנה הר"מ, לא יפתח מחצב בשדהו, עד שיהיו בו שלוש אבנים בגודל $3*3$ ובגובה 3, דרק בכה"ג לא נראה כעושה לצורך שדהו, אלא לצורך האבנים.

ב. הר"ש ביאר, שמדובר שהאבן הגדולה מכוסה בעפר, וכאשר היא מגולה שיעור כזה יודעים שאין מתכוון לעדר אלא להסיר העפר, אך באבנים גלויות שאי"צ בהסרת העפר מותר ג"כ בפחות מכן.

ג. עוד הר"ש הר"מ, וכן כאשר יש שורות של אבנים בולטות מן הארץ שמותר לחצוב בשביעית כאשר יש שלוש שורות של שלוש מורביות, ובכל מורביה ג' אבנים של אמה על אמה בגובה אמה, וכבר הוציא 27 אבנים כאלו, יצא מגדר מראה"ע של עבודה בשדה, והכ"נ כאשר מתכוון לשדה, אסור.

ראב"ע- עדיין משום מראה"ע יעמיק או יגביה ג"ט.

יא. ירושלמי הר"ש, ב' ביאורים במח' חכמים וראב"ע:

א'- מדובר שהיה לו קודם שביעית מעט בערימה בשדה, ועכשיו מוסיף. חכמים- מותר משיפסקו עוברי עבירה. ראב"ע- חוששים שמא לא יוסיף ונמצא מזבל אותו מקום.

ב'- מדובר שהיה לו ער"ש בבית ורוצה להוציא לשדה בשביעית ולהוסיף עליו. חכמים- מותר עד שיפסקו עוברי עבירה. ראב"ע- עכשיו שמוציא שמא לא ימצא זבל ונמצא זיבל בשביעית ממש.

יב. ירושלמי, משמע שלדעת ראב"ע שהחמיר במראית העין צריך להוציא כל העשר משפלות ביחד ולא אחת אחת. אלא"כ אין מראה"ע כע"י סימן וכד'.

יג. הר"מ פסק כחכמים, שמותר להוסיף ואין מראה"ע בקצת אלא רק כאשר יש יותר מג' ערימות.

הלכה ב'

א. הר"מ כס"מ ע"פ הנ"ל, מותר להעמיד ג' ערימות לכל בית סאה ולכן אם יש לו שדה גדולה יכול לכל סאה ג' ערימות ויכול גם לעשות הכל ערימה אחת, ואי"צ בכה"ג לעשות שינוי.

הלכה ג'

א. הר"מ כס"מ ע"פ הנ"ל, אם עשה שינוי אין הגבלה בכמות הערימות ובגודלם, כי ניכר שאין עושה כן לזיבול השדה.

הלכה ד'

א. משנה הר"מ, העושה דיר בשדה: חכמים- גודר הדיר בגודל בית סאתיים ($100*100$ אמה), וכשמתמלא עוקר ג' גדרות מתוך ד', ובונה על הגדר שנשארה מקום חדש מהג' הגדרות השנויות. נמצא, שהמקסימום הוא 4 בית סאה ($200*200$). ורשב"ג ס"ל- גודר מכל צד בבית סאה המקורי בית סאה חדש לכיון אחר, ובכך מרויח 5 בית סאה. והירושלמי מבואר, שיכול לגדור (לשיטת רשב"ג) $4*4$ סאין מיד ואי"צ לגדור כ"א בפנ"ע.

ב. הר"ש והירושלמי, הו"ד כאשר עושה כן שלא לצורך זיבול, אלא כי אין לו מקום אחר להשים

ו. כס"מ חולק, דבמחצב לא היקלנו יותר ממה שכתבנו לעיל, ולכן צריך לכה"פ שיחצוב 27 אבנים, ומה שהיקלנו הוא רק גבי גדר, שכאשר אינו מתכון לזריעה יש להקל בו.

הלכה ט'

א. משנה הר"מ הר"ש, וכ"פ הר"מ, אבנים שהמחרישה זיעזעה אותם ונתגלו, או שעתידה לזעזען, אם יש בהם שתי אבנים משואי שני בנ"א מותר לקחת כולם אגבם ולא צריך לעשר כדלעיל.

ב. רדב"ז, חייבים לומר שיכול לקחת הכל אגבם, דאל"כ מה חידוש והאמרנו שאבנים משואי שני בנ"א מותר לקחתם.

הלכה י'

א. משנה הר"מ, מותר ליקח מן השדה כל האבנים ואם יש קש חוצץ בין האבן לאדמה מותר ליקח הכל דבכך אין הוא מתקן את השדה.

ב. הר"ש ביאר, דהכלל הוא מפני מראה"ע שלא יראו כאילו הוא מתקן שדהו.

ג. רדב"ז, לפי הר"מ יוצא דגם אם צריך לאבנים אך בכה"ג יעזור לשדה אסור דעבודת הארץ הוא דאסור (משא"כ לפי הר"ש דהוא רק מפני מראה"ע).

הלכה י"א

א. משנה הר"מ אורל"צ, אין בונין הגאיות כבר בשישית אחר ירידת הגשמים שהוא מתקן המדרגות לימות הגשמים שביעית לצורך השביעית, וזה נועד כדי למנוע סחף מן ההרים.

וכאשר בונה גדר להפריד בין השדה לגיא, מותר לו לבנות, וליקח אבנים מהגיא רק באבנים הקרובים ולא יותר דאז הוא כמסדר את הגיא שאסור.

ב. הר"ש ירושלמי, הגאיות הוא מדרגות שבונים כדי שירדו ליקח מן המים המצטברים שם מהגשם, ואז הוא כעין הכנה להשקיה והוא עבודת הקרקע שאסורה.

ובנית חיץ, הוא בונה סכר למים שהצטברו, שמותר לו לבנות מאבנים בלבד בלא עפר וטיט, אך יכול בלא לרדת לגיא אפי' באבנים קטנות.

ג. הר"מ כביאורו, אך סכר מותר לבנות.

ד. הראב"ד ביאר, דהמדובר הוא בעבודה בשביעית כהכנה לשמינית, ולא כהנ"ל שהוא שישיית

ד. הר"ש ע"פ תוספתא, אפש"ל - שג"כ ב- 9 אבנים של אמה על אמה מסודרים שלוש שורות ובכל שורה שלוש אבנים די בזה.

ה. ופסק הר"מ, ע"פ ביאורו, שיוציא מלפני השביעית 27 אבנים של אמה על אמה, ואז אי"ז נראה כעבודת קרקע, ואח"כ יכול להוציא כמה שירצה.

ו. רדב"ז, אף שיש אפשרות לדקדק שדי שמגולה, ואי"צ כבר להתחיל מ"מ דעת הר"מ היא שצריך כבר להתחיל ולא די במה שמגולה.

הלכה ז'

א. משנה הר"מ, רוצה לפנות גדר אבנים משדהו, צריך שיהיה בהם לכה"פ עשר אבנים משואי שני בנ"א כדי שיהיה מותר לפנות ולא יהיה בזה מראה"ע, אך בפחות מזה יכול להסיר הגדר עד טפח מן הארץ, דבכך הוא מראה שאין מתכון לזרע.

ב. הר"ש, דקדק דבכה"ג שהתירו, זה הכל וגם קטנים וגדולים, כי בגדולים מותר גם באחת כדלקמן, וכ"כ הרדב"ז בדעת הר"מ.

ג. ירושלמי, ביאור גובה י' טפחים, שהוא כל שורה ג' טפחים ועוד חצי לסיתות מכאן וחצי מכאן, הוי 10 טפחים.

הלכה ח'

א. משנה, מה שאמרו שמשאיר טפח מן האדמה הו"ד כאשר השדה שלו, אך אם השדה של חבירו מותר לו ליקח כל מה שהוא רוצה. ובשלו, דוקא שלא התחיל, אך אם התחיל כבר בער"ש מותר לו להמשיך ולחצוב האבנים ג"כ עתה דאין מראה"ע שעושה כן לצורך השדה, אלא דהוא לצורך האבנים.

ב. הר"ש הר"מ, שזה מדובר ג"כ על של חבירו שאין הגבלה, ובשלו כשהתחיל בשישית אין הגבלה, וכשהתחיל בשביעית רק אז ישאיר טפח.

ג. רדב"ז, כאשר הוא לא התכון לצורך השדה מותר לו ליקח אבנים בין גדולים ובין קטנים.

ד. הביא מהירושלמי התיר ולא חישינן למראה"ע דבינינו מוכיח עליו.

ה. הר"מ רדב"ז, האריס מותר לו בין גדולים ובין קטנים, דחשיב כשדה שאינה שלו, מכיון דלא ניח"ל לחסוך לבע"ב שלו עבודות.

ד. ראב"ד, קבלן - קיבל עבודה לבנות גדר בשדה של אחרים דיכול לקחת מן השדה שבה הוא עובד, דאין היא שלו.

ה. רדב"ז להראב"ד, קבלן - אריס. אסור לו ליקח מהשדה שהוא עובד בה שמא הוא סיקול, אך הראב"ד לא ס"ל הכי, דקבלן אריס אין חשיב שלו, שמא בע"ב לא יתן לו שנה הבאה.

ו. כס"מ, בנית חריץ מותרת ודלא כהראב"ד, וב' פירושי קבלן, בנין ואריס הכ"נ.

הלכה י"ג

א. ירושלמי הר"מ, פירצה סגורה בעפר בלבד, ורוצה לסלק ולתקנה כראוי, אם מזיקה לרבים מותר, לא מזיקה אסור, ואם פתוחה לרה"ר מותר.

ב. ראב"ד, ממו"ק משמע שמותר לגדור בשביעית.

ג. רדב"ז, הביאור הוא כנ"ל דבירושלמי הוא לא נזק לרבים, ובמו"ק כן נזק לרבים.

ד. רדב"ז, לכן התירו בגדר לרה"ר שהוא מפריע, אך בינו לבין חבריו אסור, שמא ימלכו ולא יבנו גדר אלא יזרעו שם.

הלכה י"ד

א. משנה הר"מ, מותר לבנות גדר בינו לבין רה"ר חדשה ואף לעדור וכו' דכולם רואים שמדובר לצורך הגדר ולא לזריעה.

ב. משנה הר"מ, נח' התנאים מה עושים בעפר: ר' יהושע - צוברו ברה"ר, ולא בשדהו. ר' עקיבא - אין לקלקל רה"ר גם אם ע"י כך יבאו לתקן, וצוברו בשדהו כדרך הצוברים.

ג. הר"ש ע"פ ירושלמי הנ"ל, בינו לבין רה"ר אין חשש שמא ימלך, אך בינו לחבריו יש חשש ואסור.

ד. מח' ר"ע ור"י הנ"ל, היא גם בשאר שנים האם מותר להזיק לרה"ר ע"מ לתקן או לא, והלכה כר"ע שאסור לקלקל ע"מ לתקן.

ה. וכ"פ הר"מ, אסור לבנות גדר בינו לחבריו, ומותר בינו לרה"ר, וצובר בשדהו ולא ברה"ר.

בשביל שביעית, דאין לאסור עבודה בשישית כלל והכל מדובר בשביעית לשמינית וכדברי הר"ש שהוא מדרגות בשביל שיוכלו לרדת ולהשקות.

ומה שאמרנו שלוקט האבנים הסמוכות מדובר כשעומד מרה"ר ונוטל משל חבריו, שהסמוך לרה"ר הוא הפקר ואין בו משום גזל. אבל לא מתוך השדה שהוא עבודת קרקע.

ה. רדב"ז ס"ל דלשון המשנה כהר"ש והראב"ד, אך להר"מ היה קשה בכך: א' - דלפ"ד, אבנים אי"ז כמכשיר לזריעה, וזה לא נכון. ב' - מה מועיל שסוכר רק באבנים בלא טיט? ג' - דבכ"א יש השקאה המותרת, וא"כ דילמא מכשיר להשקאה המותרת.

ו. ולכן ביאר הרדב"ז דהר"מ ס"ל, שיש ב' דינים: א' - כאשר רוצה להשוות קרקע, אסור למלאות בעפר, אך מדרגות מותר. ב' - כשרוצה לתקן, יתקן באבנים ולא בעפר.

ז. עו"כ הרדב"ז ע"ד הראב"ד דס"ל שלוקט מרה"ר לשדה, זה אינו כי: א' - הרי אם אין גזל, הרי הוא של הלוקח ורוצה בקיומו. ב' - אין לחלק בין קבלן ללא, תמיד החילוק הוא מה יכול ליקח מבחון. ג' - בנינו מוכיח עליו, ולמה לא יטול משלו. ד' - גם הר"ש לא ביאר כן, אלא שבונה לגדר לגיא, ואין הלכה כהראב"ד.

ח. כס"מ, יש ראייה לדבריו מהירושלמי, ע"ש.

ט. כס"מ, צ"ב למה לא חילק הר"מ כהמשנה בין לפני אחרי הגשמים?

י. כס"מ, מה שהתרנו לבנות גדר מאבנים אף שהוא שבח לשדה, בכ"ז אי"ז עבודה שאסורה.

הלכה י"ב

א. משנה הר"מ, אבני כתף שבאות מכל מקום, ר' מאיר - אין יכולה להינטל ביד אחת. ר' יוסי - ניטל שנים שלוש על הכתף, וכן הלכה.

ב. משנה הר"ש, קבלן - הבונה בנינים שדרכו ליקח מכ"מ, משלו לוקח רק כתף, מאחרים כל אבן.

ג. הר"מ, קבלן - אריס ואין השדה שעובד חשיב שלו. וקבלן בנין - הכ"נ רק אבנים גדולות, וכו'.

פרק ג' - דין תוספת שביעית

הלכה א'

א. משנה הר"מ, עד אימתי חורשין בשדה האילן בערב שביעית: ב"ש - כ"ז שהוא יפה לפרי. ב"ה - עד העצרת, וקרובין הזמנים.

ב. הר"מ ירושלמי, אסרו פעולה אף בשישית שנועדה לשם שביעית, או בשביעית אף אם היא לתועלת שמינית.

ג. מקור תוספת שביעית: ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות. בחריש ובקציר תשבות. ועוד בשבת נאמר: לא תעשה כל מלאכה. ובשביעית: לא תזרעו ולא תקצרו. מלמד על דין תוספת.

ד. מו"ק תוספתא, נמנו וביטלו דין תוספת מדאורייתא והלימוד מהפסוקים, לחריש וקציר של חובה שמותר. ודין תוספת הל"מ בזמן ביהמ"ק, וכשנחרב ביטלו לגמרי תוספת.

ה. הר"ש ירושלמי, עד העצרת יפה לפרי של שישיית מכאן ואילך לשביעית, ואין פה מקולי או חומרי ב"ש וב"ה דהכל תלוי בגשם.

ו. הר"ש ר"ה, רק חרישה וזריעה בכלל דין תוספת ונטיעה בכלל לא בתוספת (אלא רק כלפי מנין שנים וכו' כדלעיל).

ז. הר"מ פסק, הלמ"נ בזמן ביהמ"ק - עד שלושים יום סמוך לשביעית דין תוספת. גזירת חכמים - לא חורשין שדה האילן עד העצרת שדה לבן עד הפסח (של שישיית). אחר ביהמ"ק - ביטלו כל דין תוספת ומותר עד ר"ה, ובתנאי שאי"ז לתועלת ממש לשביעית.

הלכה ב'

א. משנה הר"מ, שדה האילן, 3 אילנות לבית סאה (שהוא 50*50 אמה), שראויין לעשות ככר דבילה של 60 מנה (27 ק"ג), חורשין כל הבית סאה בעבורם, והוא גם כאשר מדובר באילן סרק, רק שהם אילנות גדולות כאילו הן של תמרים ומוציאין ככר דבילה.

ב. הר"ש, כל אילן עושה ככר וצריך שביחוד יעשו ג' ככרות.

ג. הטעם שחורשין, שבכה"ג כל חרישה בשדה האילן מועילה לאילנות הללו וחורשין עד ר"ה

או עד עצרת בזמן ביהמ"ק, ואם לא עד פסח כשדה לבן.

ד. ובאילן בשדה לבן (פחות מן הכמות הזאת) חורש כמלואה האורה וסלו (שהוא כ"צ) סביב כל אילן.

ה. משנה הר"מ, אף אם ג' האילנות שייכים לג' אנשים שונים מותר לחרוש הכל בשבילם, ור"ג - ובתנאי שיהיו סמוכים עד שיעור בקר עובר עם כליו. שהוא ב' שורים עם העול, דבפחות מכך צפוף מדי ויעקרו אותם ולכן אין להתיר לחרוש.

הלכה ג'

א. משנה הר"מ, מתי שהם פחות מעשר לבית סאה, צריך שכל אילן יוציא פירות בשביל שיהיה מותר לחרוש כל הבית סאה, וביחוד שיהיה לכה"פ ככר אחת, משא"כ יותר מ- 10 שאי"צ, וכ"פ הר"מ.

ב. הר"ש, צריך שיהיה שכ"א יוציא ככר דבילה בנפרד.

הלכה ד'

א. הר"מ ע"פ הנ"ל, אם יש ג' שעושים אף שיש עוד כמה (עד ט') שלא עושין, האילנות שלא עושין לא מעכבין, העיקר שיש ג' אילנות שעושין ביחד ככר דבילה.

ב. ראב"ד ע"פ הר"ש והירושלמי, צריך שכל אילן יעשה את חלקו בשווה (שהוא שלישי כיכר), וצריך שכל שלוש יעשו ככר = 3, ולפי הר"ש - כל אילן צריך ככר = 9.

ג. רדב"ז, מהמשנה משמע כהרמב"ם שדי בכיכר אחד.

ד. רדב"ז ביאר הירושלמי להר"מ, חשבון מתושעים או משולשים הוא, שיהיו האילנות מחולקים בשדה האילן ושלא יהיו מרוכזים בצד אחד, ורוב השדה יהיה ריק לגמרי, דאז אין רואים שהוא חורש בשביל האילן, ומה שלא אמרו כן במפורש, הוא דהירושלמי ס"ל דדוקא בנטיעות הצריך מפוזרים, ולא באילנות. דבהם ידוע שיונקים מכל השטח ויונקים הרבה יותר מן הנטיעות.

ה. כס"מ, הירושלמי מדבר על חשבון משולשים לג' אילנות או מתושעים והלכה כמשולשים, וצריך

ח. מהר"מ משמע שפסק כת"ק.

ט. רדב"ז הקשה, והרי פסק כרשב"ג במשנה. תירץ, א' - דהכ"נ חזר בו. ב' - אולי יש לחלק בין דלעת יונית (דכרשב"ג) לדלעת רגילה.

י. כס"מ בפשטות, פסק כת"ק.

הלכה ז'

א. משנה ירושלמי, עד מתי קוראין לנטיעה? ראב"ע - עד שתהיה חולין (3 ערלה 1 רבעי, משנה 5), והכ"נ אם פדה ברבעי. ר' יהושע - 7 שנים. ר"ע - כ"ז שקוראין לה נטיעה.

ב. הר"מ כר"ע, כ"ז שקוראין לה נטיעה. הר"ש, עד שנה קוראין לה נטיעה.

הלכה ח'

א. משנה הר"מ, ר"ש אומר, אילן שנקצץ עד פחות מטפח, נקרא נטיעה מאז הקציצה.

ב. הר"ש ירושלמי, והוא ג"כ למנין ערלה, והוא מפני מראה"ע.

ג. כס"מ, אף שחכמים חלקו עליו בכ"ז הלכה כמותו, משום דברי הירושלמי וכו', עי"ש.

הלכה ט'

א. משנה, חורשין שדה לבן עד שתכלה הליחה, ר"ש נתת תורת כל איש בידו, ולכן עד עצרת.

ב. הר"ש ירושלמי, גם אם עתידין לנטוע אותם או מקשאות מדלעות מותר.

ג. הר"מ, כ"ז משנה ראשונה, דהוא הלמ"נ מזמן ביהמ"ק וכנ"ל דאין נוהג כן היום, והאידינא עד ר"ה מותר.

ד. רדב"ז הר"מ, כמו"כ שאר העבודות שהובאו לעיל שמותרים ג"כ עד ר"ה, דכל מה שאסרנו זהו רק זריעה נטיעה זמירה וקצירה, וזה אינו נוהג האידינא.

הלכה י'

א. משנה הר"מ, בכ"ז בשביעית ג"כ האידינא אין עושין מלאכות אלו.

ב. הנ"ל, האידינא אחר ביהמ"ק מותר לבנות מדרגות עד ר"ה משא"כ בזמן ביהמ"ק, דסו"ס הוא חלק מזריעה.

הלכה י"א

שיהיה מינימום ג' אילנות ומינימום ככר (והדר"א פסק דבכ"א צריך לפזרם בשטח, ולא להחשיב כלל את אלו שלא עושין, אלא שהעושין יהיו מפוזרים).

הלכה ה', דיני נטיעות

א. משנה הר"מ, היו עשרה אילנות ויותר, הוי שדה אילן אף אם לא עושים.

ב. נטיעות: משנה הר"מ, דינם כשאר האילנות, ולכן עשר נטיעות חורשין כל השדה עד ר"ה.

ג. מה שחורשין הוא משום שהם קטנות ויבאו להפסד, משא"כ באילנות. ועוד, דמכיון שקטנות צריך שיהיו מפוזרות משא"כ באילנות.

ד. מה שלא לומדים הלמ"נ הכא, משום שהיא נאמרה רק בזמן ביהמ"ק ושונה מהערבה דהוא מנהג נביאים, וכן פיזור הנטיעות משא"כ באילנות, והכא ג"כ אם מצומצמים עדיין חורשין בשבילם כל הבית סאה.

הלכה ו'

א. משנה הר"מ, בנטיעות שאינם מפוזרות, גם ביותר מ-10 אין חורשין אלא כדי צורכן, משום שהם קטנות ומה שהתרנו לחרוש הכל, הוא רק כאשר הם מפוזרות.

ב. הר"ש ביאר, דמה שמותר רק לצורכם הו"ד כאשר מוקפות גדר, דאז יש לחרוש רק לידם ולא על כל הבית סאה, ומהירושלמי משמע שהתרנו בנטיעות משום המפוזרות דזה הלמ"נ.

ג. הר"מ הראב"ד ירושלמי רדב"ז וכס"מ, או שמוקפות גדר או שנטועות בשורה, ואי"צ לשניהם.

ד. רדב"ז, הטעם כמש"כ הר"ש דבמרוכזות כיצר, או כאשר מוקפות גדר נראה כמתקן לזריעה.

ה. עוד ביאר הרדב"ז, דבנטיעות יותר מ-10 לבית סאה, זה כבר צפוף אך בפחות מ-10 נראה כמתקן לזריעה משא"כ באילנות שכבר מג' חשיב שחורש לצורכן.

ו. משנה הר"מ, ת"ק - נטיעות ודלועין מצטרפין ל-10, אך דלועים לבד לא. רשב"ג - ג"כ דלועין לבד אם הם 10 מותר לחרוש בעבורם, וכתב שהלכה כרשב"ג.

ז. הר"ש ירושלמי, כת"ק והוא שיהיו נטיעות מרובות על הדלועין (יחס של 4-6).

ולכן: ת"ק - 30 יום. ר"י - 3 יום. ר' יוסי ור"ש - 14 יום. ובפחות מכך ההשרשה בשביעית ואסור.

ז. ומה שאיתא בר"ה, לר"ת מדובר רק כלפי שנת הערלה ולא כלפי איסור שביעית (ונפק"מ באילנות סרק או בירקות).

ח. הביא ר"ת ראייה לדבריו מהמשנה, האורז והדוחן וכו', שהשרישו לפני ר"ה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית, ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה, ע"כ. ולא חישינן לתוספת.

ט. אף האמור פסק הר"מ, הילכתא צריך שישיריש קודם שיכנס לשנת ערלה, והלכה כר' יוסי ור"ש שההשרשה 14 יום, ולכן מותר לנטוע עד 44 יום קודם ר"ה בלבד.

י. והטעם שלא נוטעין אף דהאידינא לא נהגינן מדין תוספת, הוא משום שישראל מונין לשביעית, ומונין לערלה ויבאו לחשוד שנטע בשביעית עצמה דסו"ס שנה ראשונה תהיה שנת שביעית דאין 30 יום בשישית.

יא. ירושלמי הר"מ, נטע אחר 44 יום צריך לעקור, לא עקר הפירות מותרים, ואם מת ולא עקר מחייבין את היורש לעקור, דסו"ס איכא למיחשד שנטע בשביעית.

א. משנה הר"מ הר"ש, בכ"ז גם האידינא אין נוטעין קודם ר"ה ושאר מיני נטיעה פחות מל' יום קודם ר"ה, והם בנוסף לימי הקליטה שהם: ת"ק - 30 יום. ר' יהודה - 3 ימים. ר' יוסי ור"ש - 2 שבתות.

ב. ביאורי מילים: הר"מ, נוטעין - כפשוטו. מברין - משכיב האילן וגודלים ממנו עוד אילנות. להר"ש הו"ד בגפן. מרכיבין - הרכבת אילן חלש בחזק. להר"ש - הו"ד בזית.

ג. סיכום הזמנים להר"מ, כל הנ"ל בנוסף ל- 30 יום של שנה, ולכן לת"ק - 30 יום עולים לכאן ולכאן דיו"א בשנה חשיב שנה. לר' יהודה - 33 יום. לר' יוסי ור"ש - 44 יום וכן הלכה.

ד. הר"ש ע"פ ר"ה, דאמר רב נחמן בר אבוה צריך שלושים יום לתוספת בנוסף לקליטה, לכן: לדברי האומר שלושים צריך שלושים ושלושים וכו'. וביאר הר"ש, דמנין שנות הערלה עולה לכאן ולכאן בדין תוספת.

ה. סיכום הזמנים להר"ש, ת"ק - 60 יום, 30 לקליטה 30 לתוספת ולערלה = 60 יום. לר"י - 33 יום, וכנ"ל. לר' יוסי ור"ש - 44 יום וכנ"ל.

ו. לדעת ר"ת בתוס', העיקר שלא תהיה השרשה בשביעית, ולדין שנת ערלה ימנה מהשביעית

פרק ד' - דיני ספיחין והפקר, ואיפה נוהג שביעית

אסור לאכול, או שמדובר שנה' ג"כ האידינא אך רק בדברים שאין דרך לזורעם ולא גזרו בהם איסור שביעית.

ו. רדב"ז הקשה, מ"ש רישא שקנסנו אותו שלא יזרע שמינית, לבין פירות שאוכלין. ותירץ, שהם הפקר מן התורה לכל וא"א לאוסרם.

הלכה ב'

א. משנה, כל ירקות שנחשדו לזרוע אסורין בשביעית ושלא נחשדו לזרוע או גדלים מעצמם אין בהם גזירת ספיחין כגון פיגם ירבוזין וכו'.

ב. ר' יהודה אומר, ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עוברי עבירה. ר"ש אומר, הכל מותר חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצ"ב ירקות שדה וחכמים אוסרים הכל (חוץ מהנ"ל שאין דרך כלל לגדלם וכו').

הלכה א'

א. ירושלמי תוס' הר"מ, כל שתוציא הארץ בשנה השביעית בין מזרע שנפל בה לפני שביעית בין מן האילן וכו' נקרא ספיח ומותר לאוכלו שנא' והיתה שבת הארץ לכם לאוכלה.

ב. משנה הר"מ, שדה שנתקווצה נטייבה נדיירה וכו', שנעבדה בש"א אסור. בה"א מותר לאכול.

ג. משנה, עוד נח', בש"א, אין אוכלין בטובה. ובה"א, אוכלין גם בטובה. והלכה כב"ה בין בטובה ובין שלא בטובה.

ד. הר"מ, נאמר ואת ספיח קצירך לא תקצור, שלא לקצור באותה הדרך אלא בשינוי, קוצר מעט ואוכל, ואם קצר כדרך לוקה שנא' לא תקצור.

ה. רדב"ז, מח' ב"ש וב"ה הוא רק כלפי דאורייתא דמותר ספיחין, והאידינא דגוזרין איסור בספיחין

ד. ירושלמי הר"מ, וכן התבן מותר משום ספיחין ולא גזרו בו, ואם ראוי לבהמה יש בו קדו"ש והכא דיברנו רק מדין ספיחין (כס"מ רדב"ז) גבי תבואה שאסורה.

הלכה ה'

א. תוספתא הר"מ, ספיחין של שביעית אסורים באכילה גם במוצ"ש אך אסור לאבדם בידים אלא בגרמא.

הלכה ו'

א. משנה הר"מ, ספיחי שביעית אסורין עד חנוכה של שמינית שזה זמן רביעה שניה, ומשם ואילך הספיחין מותרין.

ב. ראב"ד, תמה והרי במשנה מירי דוקא בתבן ומנין למד הר"מ שא"ד?

ג. רדב"ז, למד מקש ותבן לכל דבר, ועוד ביאר ע"פ הספרא, דכ"ז מירי בתבן וקש שנסרחים מיד כשמגיע רביעה שניה, וממנו נלמד לכל דבר שהזמן הוא בחנוכה.

ד. אך הר"ש ע"פ הירושלמי ביאר דהכ"נ בשא"ד, כ"ז שכלה לחיה שבשדה כלה לבהמתך שבבית וכל מקום לפי ענינו.

ה. רדב"ז, כתב לדקדק כהר"ש, שכל דבר לפי ענינו, וחנוכה הוא ציון דרך לרביעה שניה שמרקיבה. והוסיף הדר"א, והכ"נ אם לא ירד רביעה שניה עד אז.

ו. כס"מ, דברי הר"מ מבוארים מהירושלמי דמאי ומתוס' פסחים, דחנוכה אינה ציון דרך שיתקלקל, אלא דאז רב ההיתר על האיסור, וספיחין דרבנן ונקט לקולא.

ז. תרומות הר"מ רדב"ז, ואם זרע ספיחין בשמינית הפירות מותרות, דזה וזה גורם, ואף דבדאורייתא מותר, הר"ש בספיחין דרבנן.

הלכה ז'

א. משנה הר"מ, בצלים שהיו על האדמה וירדו גשמים, והשחירו העלים הרי אסור, הוריקו הרי שמוותרים, שכאשר נעשו ירוקים הוי חלק מן הפרי, מדובר שמוותר להשתמש בעלים, ובבצלים לכו"ע מותר, וכאשר השחירו הוי כאילו גדל עתה בשביעית ואסורים משום ספיחין והרי בן אנטיגונוס נתן סימן לדבר אם נוחין להיתלש מותרים לא, אסור דהם גדלו עתה.

ג. הר"מ, אין היתר לאגור כמויות שאינם לאכילה ממש מפירו"ש המותרים וכן אסור לסחור בהם, ואם מכר הכסף הוא דמ"ש וצריך לקנות בהם אוכל, ולשמור על קדושתו ואסור לתת לע"ה שמא יצניע.

ד. הנ"ל, וכן אסור לקנות מע"ה דברים דאיכא למיחש שלקט באיסור, אך אם לקט בהיתר מותר לקנות מעט עד כדי כסף מזון ג"ס בלבד, שודאי שישתמש בהם עתה כדי לקנות אוכל.

ה. בסוכה, אם נתן לע"ה דמ"ש יחללם על פירות ויאכלם בקדו"ש, אבל אם לקח מן המשומר אפי' בכחצי איסור אסור.

ו. ביאר הר"ש, טעם הפגין ירבוזין וכו' שהם מותרים ליקח מן הע"ה משום שאין דרך לזורען והם נלקחים מן המופקר ופטורים ג"כ מן המעשרות, ולכן אין בזה מחשש שנשמר.

ז. הר"מ, עוד בגלל שהיו זורעין בסתר וכו' אסרו כל הספיחין הירקות הגדלים אף מן ההפקר ואף מן המשומר כחכמים, חוץ מהנ"ל שאין מצוי כלל שזורעם.

ח. כס"מ, ואף שפסק כחכמים, בכ"ז הביא ג"כ מן טעם ר' יהודה שהוא משום עוברי עבירה, בשאר ירקות.

הלכה ג'

א. הר"מ, הגדרת ספיחים האסורים, הם ירקות שדרך לשומרם, אך פירות האילן והעשבים שאין זורעין אותם רוב בנ"א הם פירו"ש שמוותרים באכילה בקדו"ש, והמלקט האסורין מכין אותן מכת מרדות.

ב. רדב"ז, גם כאשר ליקט לחבירו, או לקט ולא אכל, והוא גזירה גם הלוקט וגם על האוכל.

הלכה ד'

א. ירושלמי הר"מ, ירקות ספיחין הגדלים במקום שאין דרך לזרוע כלל, כג' שדה בור וכו' מותר באכילה ואין בהם משום ספיחין.

ב. ראב"ד, ודאי דשייכי אבל בקדו"ש כדין פירו"ש.

ג. פני משה רדב"ז, גרסו בירושלמי, כל הספיחין הנ"ל אסורים דשמא הוא שיעקרם חוץ משדה תילתן, וכתב דגם הר"מ ס"ל כהכי, ודיברו רק מכלאים וכו'.

והכ"נ כל מה שגדל בשדה במח' ב"ש וב"ה הנ"ל. או שמדובר שהוא בצדדי השדה ואין מיחזי כעבודת קרקע.

ג. הר"מ ע"פ הנ"ל, לוף במוצ"ש, כנ"ל מזמן שירבה החדש.

ד. רדב"ז ירושלמי, איתא שאכלו לוף מיד במוצאי החג, ונח' האם סוכות או פסח, והכלל הוא כ"מ ע"פ המציאות כאשר רבה החדש על הישן.

הלכה ט'

א. משנה, אורז דוחן פרגין שומשומין בתר השרשה, לפני ר"ה מתעשרין לשעבר ומותרים בשביעית, הל"ה אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה.

ב. הר"מ, הני ד' בלבד, והשאר- הולכין אחר גמ"פ, ובתבואה- עד שתביא שלישי. ירק- אחר לקיטתו.

ג. הר"ש ע"פ גמ' וירושלמי ועוד, דהטעם דבירק אזלינן בתר לקיטה דאין משרשין יחד ונמצא חדש מעורב בישן, ועוד במעשרות דרבנן ויכלו לקבוע זמן.

ד. הר"ש ע"פ הנ"ל, ואם דרבנן, הני רק לענין מעשרות אך שביעית דאורייתא, וחייבין לומר דמדובר ג"כ על זמן ביהמ"ק.

ה. הר"מ פסק, דכ"ז לענין מעשרות, אך לענין שביעית אם לקטו בשביעית שייך לשביעית.

הלכה י'

א. תוספתא הר"מ, תבואה וקטניות אסורין משום ספיחין כאשר הם נכנסו בלא שלישי.

ב. הנ"ל, פירות האילן אוכלין אותם בקדו"ש.

הלכה י"א

א. משנה הר"מ, ר"ש שזורי, פול המצרי שזרעו לזרע, כיוצ"ב. ר"ש- אפונין הגמלונין כיוצ"ב. ר"א- אפונין הגמלונין משתורמלו לפני ר"ה, אך אם לא הוי כגידולי שמינית.

ב. הר"מ פסק, כרש"ש, שבזרע לזרע דינם בתר לקיטה כדין ירק ובטל בכיוצ"ב, משא"כ שלא בזרע שהוא בתר השרשה וכנ"ל.

ג. ר"ה הר"ש, אף שמשמע שרש"ש ס"ל דאזלינן בתר לקיטה זה אינו השתא, דכאן בתר השרשה, ומה שנח' רבנן, הוא רק מתי גמר גידול האפונין וכו'.

ב. משנה הר"ש, מיירי בבצלים שגדלו בשישית ולא תלשם, ועתה ירדו גשמים וצמחו עוד, אם העלין שחורות בידוע שהמשיך לגדול עתה, והוי גידולי שביעית מבטלים העיקר וחשיבי כפירו"ש, אך בהוריקן נמצא שאין גדלו עדיין ממש ומותר, ור"ח בן אנטיגונוס אם נוחין להיתלש משום שהבשילו וכבר יוצאים מן האדמה מותר דהוא ישן, הל"ה חדשים הם ואסורים.

ג. עוד במשנה, וכנגד כן במוצ"ש מותרים, דע"פ הסימנים נדע אם הם ישנים, ופירו"ש. או חדשים ומותרים.

ד. הר"ש ביאר, דלא יתכן לומר כן דעדין לא רב ההיתר על האיסור או לא, ע"פ נדרים, מדובר בבצלי שישית שעקן בשישית ונטען בשביעית באיסור, ועקרן אחר שגדלו מעט, ושוב זרעם בשמינית, דבכה"ג הוי הרוב היתר ומותר.

ה. הר"מ פסק, יצאו משביעית למוצ"ש, אם יעשו כיוצ"ב מותרין לאו אסורין.

ו. ראב"ד, אם אין ידוע אם משל שביעית או מער"ש יחכה עד שמינית יגדלו כמותם ממש, ובשמינית ג"כ.

ז. רדב"ז, דסו"ס רב ההיתר על האיסור.

ח. משנה הר"מ, מותר ליקח ירק במוצ"ש, מאימתו שעשה כיוצ"ב ורב ההיתר על האיסור, ואף אם עשו הבכיר, הותרו האפילות ג"כ, רבי וכן הלכה התיר ליקח ירקות מיד, דסו"ס אסור רק מספיחין.

ט. הר"ש, אף שאזלינן בתר לקיטה, שליקט עתה בכ"ז מחכים שיגדל שחשישינן לנלקט בשביעית, וכן דאזלינן בנגמר גידולו.

י. הר"מ פסק, שא"פ- משיעשו כיוצ"ב בשמינית. ירקות- מותר מיד.

יא. רדב"ז, הטעם שהתירו ירקות מיד, משום שמביאין מיד מחו"ל, ובצלים של חו"ל, ובדר"א הוסיף דהכ"נ במקום שאינן מביאין מחו"ל.

הלכה ח'

א. משנה הר"מ, לוף של ער"ש נכנס לשביעית והם כבר הבשילו בשישית, האם צריך לעשות שינוי (ב"ש) או לא (ב"ה). ובכה"ג פואה של צלעות שמשריש הרבה ומוכח דהוא כבר משישית שאי"צ שינוי כו"ע.

ב. הר"ש ירושלמי, פואה הוא בצל שגדל על הסלע או על כלים שאין דרך בכך, דאז אי"צ לשינוי,

אם זרע לירק, הואיל ונלקט בשביעית וקי"ל בתר לקיטה מותר. זרעו לזרע, אסור משום ספיחין, עד שירקו אחרי ר"ה שמינית.

ב. ראב"ד, איך מותר לזרוע בשביל שמינית ויהיה מותר? ותירץ, א', ספיחין שגדלו מאליהן. ב', או נזרעו ע"י גוי. ג', או בשמיטה דרבנן דהשמור ונעבד אין נעקר.

ג. רדב"ז, אין תירוצי הראב"ד שייכים כי כתב "עבר וזרע". אלא: א', כאשר עדיין לא הספיקו לעקור. ב', מת ומדובר בבנו שא"ש לקונסו.

ד. כס"מ, בשמיטה דרבנן.

ה. מהר"י קורקוס, כתירוץ הרדב"ז, שלא הספיק לעקור, ומש"כ עבר, הכונה שעבר ולא עקר מיד.

הלכה ט"ז

א. משנה הר"מ, בנות שוח (תאנים לבנות), זמן גדילתן הוא שלוש שנים, לכן קדו"ש הוא רק במה שנגמר בסוף שנה שניה לשמיטה. ר"י, פרסיות עושות לשני שנים ושביעית במוצ"ש ואין הלכה כמוהו.

ב. הר"ש הערוך ירושלמי, מבנות שוח למדנו לשאר פירות כ"א לפי עינינו בכ"ז לא גזרו חכמים אלא בתאנים שהוא דבר ידוע.

ג. ירושלמי, באמת עושות בכל שנה רק שגמ"פ שלהם בסוף ג"ש. ויודעים רק ע"פ שמסמנים הניצן לדעת מה של כל שנה, דאין ניכר אלא בטעם.

הלכה י"ז

א. משנה הר"מ, בצל סריס ופול המצרי שצריכים הרבה מים וגדלים בבית השלחין, אם מנע מהם 30 יום מים, הרי שהוא מוכיח שרוצה לתולשן דגמ"פ, ולכן מתעשרין לשנה שעברה וכנ"ל לענין שביעית.

ב. הנ"ל, בצל רגיל אי"צ להרבה מים וגדל בבית הבעל, די שימנע ממנו מים לר"מ - ב' עונות ולחכמים - ג"ע כדי שיחשב גמ"פ וכנ"ל.

ג. הר"ש ע"פ ר"ה, מה שמנע 30 יום מים בסריס ופול המצרי, מוכיח שגדל על מים של שנה שעברה.

ד. ירושלמי הר"מ, כיון שמנע מהם מים 30 יום חשיבי כבית הבעל, ולכן מתעשרין לשנה שעברה.

ד. וכ"פ הר"מ, אם זרען לזרע אזלינן בתר גמ"פ, ורק באוכל בתר השרשה וגבי מעשר, ואין הלכה כרש"ש ותמיד אזלינן בתר גמ"פ.

ה. רדב"ז, וקשה, והרי לעיל תנן בתר השרשה. ותירץ, דבשביעית אזלינן בתר השרשה, ואילו גבי מעשרות בתר גמ"פ.

הלכה י"ב

א. ר"ה הר"מ, בירק אזלינן בתר לקיטה ליקט קודם ר"ה שישית אחר ר"ה שביעית, ואין מעשרין מן הישן לחדש.

ב. ר"ה הר"מ, האתרוג, אם נגמר בשישית ונלקט בשביעית נותנין לחומרא שישית לענין מעשר וחומרי שביעית לענין קדו"ש.

ג. רדב"ז, ומה דאיתא בגמ' נמנו באתרוג בתר לקיטה, בין שביעית ובין מעשר, הוא לענין כל שנה לאיזה מעשר, ולא גבי בין שישית לשביעית, בזה הוא לחומרא.

ד. כס"מ, כן מפורש בביכורין ובר"ה.

ה. כס"מ, אך הני בסוכה תנן כחכמי אושא דאזלינן באתרוג בתר לקיטה להכל, וכתב שהר"מ הסתפק בזה ופסק לחומרא.

הלכה י"ג

א. משנה הר"מ הר"ש תו"כ, פירו"ש שיצא לשמינית, הכל אזלינן בתר עונת המעשרות. ולענין פירות - אחר חנטה. תבואה וקטניות - הבאת שליש. פרגין ושומשמיץ - גמ"פ. ירק - בתר לקיטה.

הלכה י"ד

א. ירושלמי הר"מ, פול המצרי שאפשר לזרעו לירק ואפשר לזרעו לזרע, אם נגמר פריץ לגמרי מותר בשביעית, זרעו לירק אסור כספיחי שביעית וכן אם זרעו לזרע ולירק אסור.

ב. כס"מ, דהוא משום מרעה"א ולכן לא חילקנו בין זרע לירק.

ג. רדב"ז, אמאי לא חילק כהנ"ל, וכתב דהכ"נ ואין לדקדק בדבריו כהנ"ל, והזרע מותר הירק אסור.

הלכה ט"ו

א. ירושלמי הר"מ, עבר וזרע בשביעית אם יצא לשמינית בין זרעו בין ירקו קודם אסור כשאר ספיחין.

ב. ראב"ד ירושלמי, אם חפץ הוא בגידוליהן החדשים, הגידול כעיקר ואסור משום שביעית.

ג. רדב"ז, הסקנו להלכה כר' זעירא שבגדל חדש על הישן הותר הישן, ומה דאיתא שם שאסור הוא שלא רצו להכריע והשתמטו, ודלא כהראב"ד.

ד. כס"מ כדברי הרדב"ז, ואף בלא דבריו קי"ל הלכה כהבבלי.

הלכה כ"ב

א. משנה תו"כ הר"ש הר"מ, פירות האילן המותרים בשביעית מותר לקצוץם בשינוי בלבד, וכן מטפל בהם אם סחיטה או עיגולי דבילה וכו' רק בשינוי ולא כדרכו. ור"ש לא הצריך לשינוי מהותי ממש, וכן להלכה.

ב. הר"ש, בכמות קטנה הוא השינוי מכל שנה ואי"צ לשינוי בעצם הדבר.

ג. הר"ש ירושלמי, מההפקר אי"צ שינוי, וכל הנ"ל איירי דוקא בלא הופקר והוא בספיחי היתר.

הלכה כ"ג

א. הר"מ ע"פ הנ"ל (ודלא כהר"ש), צריך לעשות שינוי מהותי, כגו': תאנים - לא יקצוץ במקצה אך מייבש בחרבה. ענבים - לא ידרוך בגת אלא בקערת לישה. זיתים - כותש בבית הבד קטנה הרבה וכן טוחן.

ב. ע"פ הר"ש הנ"ל, כ"ז איירי דוקא במשומר, אך במופקר אי"צ לשינוי כלל כנ"ל.

ג. רדב"ז הקשה, הרי כל השדות הפקר, וא"כ מיירי דוקא בעוברי עבירה. ולזה חשש הר"מ ולא הב"ד הירושלמי, ואולי י"ל ענבי נזירך משמע מהשמור, והכ"נ בהפקר אי"צ כהר"ש והירושלמי ודלא כהר"מ.

הלכה כ"ד

א. מכילתא הר"מ, מצות עשה להפקיר שדהו, ולא לגדור ולנעול, אך לא לייצר פירצות בשדהו, וכל הנועל עובר בעשה, וכן אם אסף הכל יפקיר ויד הכל שווין.

ב. כס"מ, מה שהתירו לא לפרוץ, הוא רק זה ולא שינעל אף אם אח"כ יפקיר ונפק"מ לנעול השדה ולהפקיר רק כשנמצא דאסור.

ג. משנה הר"מ, היוצר כדי יין ושמן לא ימכור כמות גדולה, שמספיקה למי שעבר ואסף הרבה, ולכן, מוכר 5 כדי שמן ו- 15 כדי יין, שהוא כמות כדי

ה. עונה האמורה, הוא לפי זמן ההשקיה כגו' בוקר וערב = ב' עונות.

ו. כס"מ, בהנ"ל הפסקת ההשקאה, הוא זמן גמר פריו.

הלכה י"ח

א. משנה הר"מ, הדלועין שקיימן לזרע, אם הוקשו לפני ר"ה הוי גמ"פ דהוא ראויין לזרע ושומרים לזריעה בשמינית, והתמרות שלהם שראוי לאכילה כבר קודם, אסור משום שביעית. ר"ש, מרבצין בעפר הלבן שהאילנות מרוחקים זמ"ז והוי כשינוי, וראב"ע אסור (וכנ"ל בפע"א).

ב. הר"ש ירושלמי, אפשר לדעת אם הוקשו לפני ר"ה או לא ע"י עקיצתן במחט אם חוזר הוי רך, לא הוי קשה.

ג. הר"מ תוספתא, הדלועין לזרע אם הוקשו לפני ר"ה הוי גמ"פ ומותרים בשביעית, לא אסורים. והו"ה לשאר ירקות שהוקשו מותרין, לא אסורין. ומפני מראע"ה קוצץ העלים כאשר זה נראה כאילו מגדלן השתא.

הלכה י"ט

א. משנה הר"מ הר"ש ירושלמי, לוף וכן בצלין קיצונין ופואה של עידית שנגמרו קודם שביעית, בש"א עדיין צריך לתולשן בשינוי, ובה"א אי"צ. אך מודים בפואה של צלעות שעמוקה מאוד וא"א בשינוי, שאי"צ משום שגודלה מוכיח שגדלה בשישית.

ב. כס"מ, בצלים קיצונים יבשים מאוד ונראין שנגמרו כבר בשישית כך שאין מראה"ע.

הלכה כ'

א. משנה הר"מ, בצלים תלושין שירדו גשמים והצמיחו עלים, שחורין אסורין ירוקין מותרין. ור"ח בן אטיגונוס, אם יכולים להתלש אסורין לא מותרין, והו"ה להיפך משביעית לשמינית.

ב. הר"ש, מדובר שרק מחוסרים תלישה והוסיפו לגדול וכנ"ל, אך הר"מ ס"ל לעיל שבכה"ג שהוסיפו לגדול מותרין ואי"צ לשינוי.

ג. רדב"ז, מח' הר"ש והר"מ היא ג"כ גבי מעשר.

הלכה כ"א

א. נדרים הר"מ, בצל שגדל בשביעית ועקרו ושתלו שוב בשמינית וגדל עוד, בטל דין שביעית ממנו, דבאדמה נאסר משביעית ובאדמה הותר.

שכיבוש עולי מצרים נאכל ולא נעבד משום שהוא קדושה שניה ולכן אי"צ לפירות שלהם ביעור.

ד. הר"ש חגיגה, הרבה כרכין כבשו עולי מצרים ולא בבל, וקדושה ראשונה לשעתה, שניה גם לעתיד לבוא.

ה. שאר ביאורי המשנה בוארו באריכות ואכמ"ל.

ו. הר"מ פסק כביאורו, קדושה ראשונה - אין איסור ספיחין ואסור לעבוד. קדושה שניה - יש איסור ספיחין ואסור לעבוד.

ז. כס"מ, אף דבמהדו"ק של פיה"מ להר"מ לא כתב דאירי ספיחין, במהדו"ב והכא חזר בו, וכן הלכה.

הלכה כ"ז

א. משנה הר"מ ירושלמי, בסוריא שכבשה בזמן דוד, אין קדו"ש כלל, אך בכ"ז גזרו שלא לעבוד במחובר, משום שחששו שלא יעזבו אר"י לשם בגלל זה.

ב. הר"ש, כל ההיתר בסוריא הוא לעבוד בתלוש אפי' אצל החשוד על השביעית, אף שבאר"י אסור לעבוד עם החשוד. ומדובר דוקא בשמור, דבמפקר גם באר"י מותר.

ג. הר"ש ע"פ לשון ר"ע במשנה וכל שמותר באר"י עושין בסוריא, אף שבאר"י אסור הוא דרבנן, מותר בסוריא דרבנן, או כל שמותר באר"י דוקא במפקר בסוריא אף בשמור.

ד. רדב"ז ירושלמי, מה שלא חששו בתלוש שיעזבו בשביל כך, דאל"כ יעזוב וילך לחו"ל ממש, אך לא חששו לכך בשביל המחובר.

ה. הר"מ כס"מ, עמון ומואב אף שנכבשו ע"י משה, וחייבין במעשרות בכ"ז, אין חייבין בשביעית כלל, והוא ע"פ המשנה שנח' איזה מעשר יתנו שם בשביעית.

הלכה כ"ח

א. ירושלמי הר"מ, עבר הירדן שהוא כיבוש משה נוהגין שביעית דרבנן, והספיחין מותרים, וכנ"ל.

ב. ראב"ד, מה החידוש והרי דומים לעמון ומואב הנ"ל.

מאכל. אך בדיעבד כאשר כבר הביאו יין ושמן יותר מכמות זאת מותר למכור לו אף יותר, וכן התירו למכור לגוי או בחו"ל ולא חששו שיבאו לידי איסור.

ד. הר"ש ירושלמי, ולא חששו שיחליף יין בשמן דזה דבר מופקע מאוד.

ה. הר"ש משנה, מה שאמרנו שאם הביא יותר ענבים וזיתים מותר ליוצר למכור זה אינו, אלא דאין חושדין שהביא מן המשומר, אלא מעמידים שאסף מן ההפקר, ואם הביא יותר מוכר אף שעבר איסור.

הלכה כ"ה

א. תו"כ רדב"ז, שמיטה נוהגת מאז שנכנסו וחילקו אר"י שהוא 14 שנה אחר כניסת עמ"י לאר"י, ואין תלויה בזמן ביהמ"ק.

ב. ירושלמי וקידושין, ואין נוהגת בחו"ל דהיא מצוה התלויה באר"י.

ג. גיטין, הלל תיקן פרוזבול משום שאין הוא מדאורייתא אלא דרבנן, זה אין ראייה לשביעית עצמה, דפרוזבול תלוי ביובל, והאידנא דאין נוהג יובל, שמיטת כספים דרבנן.

ד. הר"מ, בסתם אין שביעית נוהגת אלא באר"י בין בפני הבית ובין שלא.

ה. כס"מ, א"כ משמע כהתו"כ שנוהגת דאורייתא ג"כ האידנא. אך הנה ע"פ הנ"ל יבואר דיש חילוק בין שמיטת כספים לשדה, וכנ"ל.

ו. כס"מ, ואולי י"ל שמ"ש בין בפני הבית - דאורייתא. ובין שלא בפני הבית - דרבנן. אך בכ"ז פשטא דמילתא דהוא ס"ל דאורייתא ג"כ האידנא.

ז. האחרונים האריכו בזה ופסקו דשביעית בזה"ז דרבנן והאריכו לפלפל בדברי הכס"מ להוכיח דהוא ס"ל דרבנן, ואכמ"ל.

הלכה כ"ו

א. משנה, ג' ארצות לשביעית: א' - כיבוש עולי בבל, מאר"י ועד כזיב = לא נאכל ולא נעבד. ב' - עולי מצרים, מכזיב ועד אמנה = נאכל ולא נעבד. ג' - מהנהר ומאמנה ולפנים = נאכל ונעבד.

ב. הר"מ, כ"ז אירי גבי ספיחין.

ג. הר"ש, ביאור: שלא נאכל - אחר השביעית בלא ביעור. לא נעבד - נעבד בשביעית. הטעם הוא,

ז. וכתב לתרץ קושיות הכפתור ופרח: 1. מש"כ נאכל ולא נעבד - פירשה הר"מ לספיחין. 2. מש"כ אם תיעבד ע"י אחר אסור לאכול - דוקא ביהודי שעבר ולא בגוי. 3. מש"כ אם דאורייתא א"א להפקיע קדושתה - מדוקדק מהר"מ, בכ"מ שהוא דרבנן. 4. מש"כ שא"א להפקיע לענין מצות אר"י - הכונה דוקא כאשר חוזר היהודי לקנות חשיב כאילו לא מכר, ולא ככיבוש יחיד.

ח. סיכום השיטות למעשה, הר"מ, אין ספיחין אך נח' בקנין הגוי. כפתור ופרח, יש ספיחין ואין קנין. רדב"ז, לכה"פ ישמור קדו"ש. כס"מ, כהר"מ. ועוד דהשתא שביעית דרבנן ואין להחמיר כהכפתור ופרח.

ט. עו"כ הכס"מ מהירושלמי, שהיה מקפיד ריב"ל ליקח מגינת סיסרא דידע שהיא שייכת לו מממש, משא"כ בשאר גוים שלא ידע אם השדה שלהם מותר, ומה דאיתא אסור לטחון עם הגוי, הכונה בספיחי ישראל.

הלכה ל'

- א. תוספתא הר"מ, עיירות אר"י הסמוכות לספר, מושיבין שומר כדי שלא יבוזו נכרים פירו"ש.
- ב. רדב"ז, ואף שבשאר עיירות אין מושיבין שומר, בכ"ז אם באו גויים צריך למנוע אותם ולא דמי למתנ"ע משום דצריך לשמור קדו"ש.
- ג. רדב"ז, ובכ"ז אם לקחו כבר אין ליקח מהם, אך בעלי שדות צריכין למנוע מכל גוי בכ"מ.
- ד. ולכן אין להביא לגוי, אך אם לקח, בעל הפירות צריך למנוע ולא כל אדם מפני דרכ"ש.

ג. רדב"ז, הדין אותו דבר, שאסורים בעבודה ומותרין בספיחין, וא"א ללמוד מק"ו, משום דשם ג"כ התיישבו משא"כ הכא.

ד. כס"מ, היה מקום להחמיר בהם דאין אנו יודעים אם כבשום מבית שני שהיו תקפים או לא.

הלכה כ"ט - יבול נכרי

- א. הר"מ, אם עבד יהודי, פירותיו אסורים ג"כ.
- ב. גיטין ירושלמי הר"מ, בגוי שקנה באר"י נח' האם יש לו קנין באר"י או לא, והכריעו דאין נפק"מ לענין פירותיו שהרי גזרו מפני עוברי עבירה על הספיחין והוא לא עבר עבירה, שמותרין.
- ג. רדב"ז, משמע מהר"מ, דהכונה שאין קנין לגוי באר"י.
- ד. כפתור ופרח, ס"ל שיש איסור ספיחין ג"כ בהא דאין קנין לגוי באר"י, והוא כעין יהודי לדין זה לגמרי, ודלא כהר"מ.
- ה. רדב"ז הב"ד וכתב, דלא משמע כן מהר"מ, ומ"מ ישמור קדו"ש בפירות הגוי, ומחמת שביעית דרבנן, חזי לאיצטרופי להא ומותר לעשות סחורה ביבול נכרי, אך מהא דמשמע מהר"מ שס"ל דאורייתא יש לנהוג קדו"ש בפירות הנכרי. שהרי לא הופקע קדושתן.
- ו. כס"מ, דחה הכפתור ופרח מסנהדרין, שברחו הגויים משדותיהם והיה פירות ליהודים, ומשמע שלא רק שנהנו מהספיחין אלא ג"כ מעבודתם. ואף שצודק הוא ע"פ הא דהר"מ ס"ל דאורייתא מ"מ אין לנו אלא כהוראת הר"מ.

פרק ה' - דיני הפסד בפירו"ש

אלא"כ הוא דרך אכילה, וכן הדין לקניבת ירק, דהוא מה שלא אוכלין מן הפרי אף שראוי למאכל דאין דרך לאוכלן וכו'.

ג. הר"ש תוספתא, ואין לשנות מצורת האכילה, כגו' לרסק מה שאין דרך לרסק, לסחוט וכו'.

ד. הר"ש ירושלמי, תרומה טמאה מותר להדליק בה נר ונקראת שמן שריפה.

ה. רדב"ז ע"פ המשנה, כלל גדול, כל הראוי למאכל אדם, למאכל בהמה למין צובעין וכו', שאם ראוי

הלכה א'

א. משנה ספרא הר"מ, שביעית ניתנת לאכילה שתיה סיכה, לאכול דבר שדרכו לאכול, לסוך דבר שדרכו לסוך ולכן לא סך יין וחומץ, אך שמן סך. והו"ה לתרומה ומע"ש, אך שביעית הותר להשתמש ג"כ בשמן לאורה דהוא חלק מן השימושים משא"כ תרומה ומע"ש שצריך דוקא להנות מהפרי עצמו ולא מהתוצאה.

ב. הר"ש ירושלמי, אין מחייבין אותו לאכול פת שעיפשה וכו', אלא הכל לפי השימוש, ואין להשתמש באוכל לרפואה כגו' לגרגר שמן וכו',

א. תוספתא הר"מ, אין להאכיל בהמה בפירות אדם, אך אם היא מעצמה הגיעה אין חייב להוציאה דסו"ס הוא חלק משימושי הפירות.

הלכה ו'

א. משנה הר"מ תוספתא, סך בדבר שדרכו לסוך והוא שמן ולא יין וחומץ, ואין עושין מן היין אלתוניות לרפואה, וכן שמן ערב בבשמים דאז אי"ז ראוי לאכילה עי"כ, ואם עבר, יין לא ישתמש, אך בשמן סך דסו"ס זה דרך סיכה מותר.

ב. מותר לסוך על הגוף במקום ראוי ולא במרחץ, ולכן סך בחוץ ונכנס למרחץ.

הלכה ז'

א. תוספתא ירושלמי הר"מ, לא ישתמש בשמן שביעית לתשמיש בזוי, ולכן אין חוסם תנור וכירה, ואין סך מנעל וסנדל, ואין סך בידים טמאות דמוריד מדרגתו, אך בכ"ז אם נפל כבר מותר, דסו"ס משתמש.

ב. אבל מותר לו לסוך רגליו ולהכניס למנעל ובכך סך הוא ג"כ את המנעל באגב, וכן אסור לשים שמן על המיטה ואפי' של שיש וישכב, אלא סך הוא על גופו ושוכב, דא"א שלא ישאר קצת ויפסיד. משא"כ כאשר עושה כן כדרך, דאז לא אכפ"ל שנשאר ג"כ על השיש.

הלכה ח'

א. תוספתא ירושלמי הר"מ, מותר להדליק נר בשמן של שביעית אך אסור בדמיו, וא"כ דמיו חמורים מעיקרו, וכן אין מדליקין בחילופיו אפי' החליף שמן בשמן, ור' אמי סבר שבשניהם אין להדליק, אטו שמן המוחלף, וכ"פ הר"מ.

ב. תוספתא, אין נותנין שמן למדורה. ר' יוסי - טובל בעץ ונותן, דמדורה הוא דרך הפסד ואין ניכר התועלת מהשמן. והר"מ הלכה כת"ק ואין להדליק כלל בשמן מדורה, ולא משום דהוא הפסד, אלא משום שהוא דרך ביזיון.

ג. מהר"י קורקוס, אף שהיה אפש"ל שלא ניה"ל ור' יוסי הביא דוגמא להתיר אף לת"ק, בכ"ז הר"מ ס"ל דהם נח' ואין להדליק כלל במדורה.

הלכה ט'

א. ירושלמי הר"מ, מותר לעשות מאוכל אדם צבעים לאדם כאשר דרך לעשות מהם, ויש בצבעי אדם קדו"ש. אך לא מאוכל בהמה צבע לבהמה דאז

לאכילה אין להפסידו בשימושים נוספים זולת אם הדרך הוא ג"כ בשימושים אלו, כגו' שמן.

ו. דו"ק לפי"ז גבי תפוזים ושא"ד, ונח' בפוסקים האם דוקא זית וענבים זה הדרך והשאר לא, אם הכ"נ כל דבר לפי עינינו.

הלכה ב'

א. משנה הר"מ רדב"ז, אוכלין דבר שדרכו לאכול, שותין דבר שדרכו לשתות, ובשמן לפי שימוש.

הלכה ג'

א. ירושלמי הר"מ, לא ישנה מברייתן, ואוכלן כדרך, דבר שדרכו חי יאכל חי, מבושל יאכל מבושל, ולכן מאכל בהמה אין מבשלין דאין דרך לבשל לבהמה.

ב. הר"מ ירושלמי, אינו מטפל לאכול דבר שנפסד, או פת שעפשה אף שעדיין ראוי לאכול ע"י דחק.

ג. נפק"מ לשיריים באירועים או מאורח וכו'.

הלכה ד'

א. משנה הר"מ, ת"ק - אין מבשלין ירק שביעית בתרומה שמא יבואו לידי פסול, ואז יצטרך לשרוף ג"כ ירק של קדו"ש. ר"ש - מותר ואין לחשוש עד כדי כך, ואין הלכה כמוהו.

ב. משנה הר"מ, אחרון אחרון נתפס והפרי אסור, שכל מה שהוחלף עם התמורה לקדו"ש נהיה קדוש והקודם יוצא, למעט הפרי המקורי שהוא נשאר בקדו"ש.

ג. הר"ש זבחים, ת"ק - אין מבשלין וכו' שמא יביא השמן לפיסול שיעבור זמן הביעור, ויצטרך לבער תרומה. ור"ש - מותר דס"ל מביאין קודשין לבית הפסול לכתחילה, נפסל נפסל.

ד. הר"מ ירושלמי פסק, אסור לבשל בשמן תרומה מהטעם הנ"ל, אך אם בישל מעט מעט מותר ואוכל מיד, ואין לחשוש שיבוא בזמן קצר לפסול.

ה. רדב"ז, הפיתרון של מעט מעט, טוב ג"כ להר"ש דאיירי בהפסד שביעית.

ו. כס"מ, אף דמהירושלמי משמע כהר"ש, בכ"ז הר"מ כת"ק, והפתרון של מעט מעט הוא לכתחילה.

הלכה ה'

ג. הר"ש תוספתא, פירו"ש שיצאו לחו"ל, רבי-מבערן במקומן. ר"ש בן אלעזר- מביאין לארץ ומבערין וכן הלכה.

ד. תוספתא הר"מ, מאכילין אכסניא (חיל המלך) פירו"ש, אך לא נכרי ולא שכיר, אלא"כ שכיר שנה או שקצצו לו דמיו, דאז הוא כמזונותיו עליך ואין פורע חובותיו מפירו"ש.

ה. רדב"ז, ואף שבאכסניא נראה כפורע חובותיו, בכ"ז הוי כגמ"ח ומותר להאכילין פירו"ש.

הלכה י"ד

א. תוספתא הר"מ, אין להאכילין בחובו פירו"ש, ולכן אין ב"ד פוסקין מזונות אשה מפירו"ש, אך אם אוכלת אצל בעלה הוי כב"ב שמותרת בפירו"ש.

הלכה ט"ו

א. ספרא הר"מ, אין לאסוף את הפירות והתבואה בשביעית קודם זמנו שהם עדיין בוסר, דבכך הוא מפסיד אותם, אבל יכול לאכול מהן מעט מעט בשדה כדרך שאוכל בשאר השנים אך לא יכנס לביתו עד שיגיעו לעונת המעשרות.

הלכה ט"ז

א. משנה הר"מ ירושלמי הר"ש, מאימתי אוכלין פירו"ש? פגים- משיזריחו (אדומים) אוכל בשדה. בחלו- התבשלו כונסין לביתו וכן כיוצ"ב כל דבר לפי ענינו ודרכו מתי כבר מתחיל בשדה, מתי מתחיל בבית, כדרך בנ"א. ויש ב' זמנים א' לאכילה בשדה. א' לאכילה בבית.

ב. משנה הר"מ הר"ש, הבוסר משהביא מים אוכל בשדה, הבאיש כונס לבית, וכן לכיוצ"ב בסתם שנה ליתן מעשר.

ג. משנה הר"מ, בזיתים- משיכניסו רביעית שמן לסאה זיתים, אוכל בשדה. חצי לוג לסאה, כותש וסך בשדה. שלישי לוג- כותש בשדה וכונס לביתו, וכן כל כיוצ"ב פירות של מיץ (כגו' ענבים) וכן פסק.

ד. הר"ש, דוקא תאנים ענבים וזיתים יש חילוק בין שדה לבית, שיש דרך לאוכלן קודם גמר בישולם משא"כ שא"פ שרק בגמר בישולם מותר.

הלכה י"ז

א. משנה הר"מ, מאימתי קוצצין אילן בשביעית? בש"א- משיוציא פירות אסור. בה"א- חרובין-

אין בו קדו"ש כלל, משום דאין דרך לעשות צבעים לבהמה, ולכן מותר לעשות ממאכל בהמה צבועי אדם בכ"ש.

הלכה י"ח

א. תוספתא ירושלמי הר"מ, הליששות והלביצין והבורית וכו' (מיני כבסים) יש קדו"ש וביעור, דהוא חלק מדרכי האדם, וכך הוא צורת השימוש.

ב. ספרא, אין לעשות מפירו"ש מיני שימושין כגו' לזלף, לרפואה, לערב עם עשבים ולהניח על מכה (גבס), להקיא וכו', דאי"ז ראוי לכל אדם ומזיק הוא לפירו"ש.

ג. תוספתא גמ' הר"מ, אין ליקח פירו"ש הראויין, לכביסה. ת"ק- לאוכלה ולא לכביסה. ר"י- מותר דסו"ס הוא שימוש בנ"א ואין הלכה כמהו. ואסור לכבס בפירות הראויים למאכל אדם.

ד. כס"מ גמ', אך במיני כביסה שראוין רק לכביסה, ודאי דשרי אף לרבנן, דזהו שימוש וכו"ל, ואף דאין הנאתן וביעורן שוה, דנהנה אחר שנתבעור סו"ס אי"ז ראוי לאכילה וכך הוא שימושם.

הלכה י"א

א. משנה הר"מ הר"ש ירושלמי, הכלל בקדו"ש הוא: (1) מאכל אדם- אסור לעשות שימוש שהוא לא אכילת אדם. (2) מאכל בהמה- מותר להאכיל לבהמה, או תרופה וצבע לאדם. (3) ראוי גם לאדם גם לבהמה- תלוי במחשבת הלוקט, אם לאדם, אם לבהמה. (4) עצים- שאינם ראויים לאכילה כלל, אין קדו"ש כלל.

הלכה י"ב

א. תוספתא הר"מ רדב"ז, מותר להחליף פירו"ש בפירות אחרים, אך לא להוריד מן הדרגה, ואם הוריד, כגון מאכל אדם לבהמה, המאכל בהמה נושא חומרת אוכלי אדם בנוסף לחומרת אוכלי בהמה, וע"פ הפסוק בשביעית תהיה, שהמקור נשאר תמיד בקדו"ש.

הלכה י"ג

א. משנה הר"מ, אין מוציאין שמן שריפה ופירו"ש לחו"ל וכן הלכה. ר"ש, שמעתי שמוציאין לסוריא ולא לחו"ל ואין הלכה כמהו.

ב. הר"ש, הטעם הוא משום שצריך לשורפו במקומו, וכן פירו"ש צריך לבערן באר"י.

ה. תוספתא הר"מ, מסיקין בדברים שאין ראויין למאכל כלל, כגפת וזגין של שביעית, אך לא באגוזים וזיתים שראויים, ע"כ.

הלכה כ'

א. משנה הר"מ ירושלמי, מרחץ שהוסק בקש של שביעית מותר לרחוץ בה דאין איסור בקש ותבן שאינם לאכילה, ואין חשש שיוסיף דברים שראויין לאכילה, משא"כ בשביל אדם חשוב שיוסיף בשביל הריח, ולכן לאדם חשוב אסור.

ב. הר"ש, אף שתבן וקש אסור בשריפה בכ"ז לאדם פשוט אחר שכבר נעשה אין חשש שילמדו ממנו משא"כ באדם חשוב.

ג. והוסיף הר"מ בהלכה, מותר לרחוץ בשכר, ובאדם חשוב אסור אף בחינם.

ד. ראב"ד, דהנה מהמשנה והירושלמי משמע שמה שמותר בחינם ולא בשכר, דבשכר הוא שכר שביעית וכסחורה, אך בחינם מותר דא"ז כסחורה משא"כ באדם חשוב. ודלא כהר"מ, שהוא שמא יוסיפו, דא"כ לאדם חשוב אסור לרחוץ.

ה. רדב"ז, מהמשנה והירושלמי, משמע שמדובר בתבן וקש הראויין לאכילת בהמה, וכן משמע מהגמ' שהלך ריב"ל לבית גוברין שלא מכירין או מטעם שא"ש שביעית, ומותר לרחוץ במאכל בהמה דסו"ס הוא חלק משימושי אדם. משא"כ אדם חשוב שיוסיפו מאכל אדם וזה אסור, ובאדם חשוב מש"כ הראב"ד, הכ"נ מותר לו רק במקום שלא מכירים אותו או במרחץ של עצים דאין ריח רע.

ו. רדב"ז, תירץ את מה שהתירו קש בשביעית: (1) כהירושלמי שהוא תבן שלא ראוי למאכל בהמה. (2) מדובר בתבן ספיחי שביעית דלא גזרו ביה.

ז. כס"מ תירץ: (1) מיירי בדיעבד. (2) לכתחילה, דהוא צורך אדם וכדלעיל, כל שאינו מיוחד למאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם.

ח. כס"מ דחה דברי הראב"ד לחלק בין חינם לשכר, משום שהוא כסחורה. זה אינו דנאסר רק בראוי לאכילה, והכ"נ לאדם חשוב, שיש חשש שיערבו מאכל אדם. ועו"כ, שלאדם חשוב אסור לרחוץ בתבן וקש גזירה שמא יוסיפו.

ט. אורל"צ, התרנו לשרוף וכו' מאכל בהמה בשביל האדם ולכן מותר לעקור בשביל העו"ש, אך

משישלישו. גפנים - משיגרעו (משיוציאו גרעינים). זיתים - שינצו, שאר פירות - משיוציאו.

ב. הנ"ל, ואין קוצצין האילן משום שגוזל הוא את הפירות שיש בהם קדו"ש.

ג. הר"מ משנה, וכמובן כל ההיתר הוא שהעץ ריוחי יותר מן הפירות שמוציא, אך בלא כך אסור משום בל תשחית.

וזה דברי המשנה כמה יהא בזית ולא יקצצו, רובע - כאשר עושה רובע קב של ניצנים חשיב כעץ עושה פרי שאסור לקוצצו לעצים. ובשא"פ - מקב פירות. ורשב"ג ס"ל, דהכל לפי הטיב של הזית ואין הלכה כמהו, אלא כל שמוציא פירות בכמות זאת אף שעציו שוים יותר, אסור.

הלכה י"ח

א. הר"מ ע"פ הנ"ל, אין קוצצין בשביעית, החרובין משישלישו וכו', ושאר כל אילנות משיוציאו בוסר.

ב. רדב"ז, וקשה והא פסק משיוציאו בוסר ובפיה"מ כתב, משיוציאו עלים דמודים ב"ה לב"ש. וצ"ל - דהכ"נ חלוקים ג"כ שם, דב"ה ס"ל בשאר אילנות משיוציאו בוסר, ודלא כב"ש משיוציאו עלים. דלב"ה לא חשיב עדיין כמוציא פירות.

ג. ירושלמי הר"מ רדב"ז, כפניות דקלים הרעים שמוציאין פרי שלא מגיע לידי גמ"פ הוי הם הפירות. ומותר כבר לקצצו דאין מזיק לפרי, אך אם לא מוציא כלום הוי כעץ ואין בו קדו"ש כלל.

הלכה י"ט

א. משנה הר"מ, עד רביעה שניה המאכל בהמה קדו"ש ואסור להפסידו, ואח"כ מותר דכבר נפסד בגשם.

ב. ר"ש גמ', עד אימתי נהנין ושורפין בתבן וקש שביעית וכו', ומשמע שחלק מן השימוש הוא שריפה, וזה אינו.

ג. הר"מ, אין שורפין תבן וקש וכו' הראוי לבהמה בשביעית דהוא מפסיד אוכלי בהמה.

ד. רדב"ז תוספתא, מה דאיתא בגמ' נהנין ושורפין, יש לחלק בין שני סוגי תבן, נהנין - נתן תחת הכר הרי הוא כמבוער, ולכן אסור ליתן, ואם נתנו אחרים הרי הוא מבוער ומותר בהנאה. שורפין - הוא תנור שהוצת בתבן שביעית, יוצן. ואסור לשרוף תבן של שביעית, ומש"פ שנהנין ושורפין הכונה בתבן רע שאין ראוי למאכל בהמה כלל.

שיוסרח בפועל, או די במה שנתנו שם בשביל להתירו.

ו. דר"א, להראב"ד אסור למכור הכר דהוי כסחורה.

ז. תוספתא הר"מ, תנור שהוסק בתבן וקש- יוצן. ואין להינות מכך.

ח. רדב"ז, הטעם ששונה ממרחץ שהתרנו בדיעבד, דהנאת האדם במרחץ היא מהחום, והוי הנאה. משא"כ בתנור דההנאה מגיעה רק אח"כ ולא הוי הנאה ישירה כמלוגמא.

ט. כס"מ לחלק, דבמרחץ- ההנאה מההיסק אינה ניכרת לעין ואין בה ממש, מותר בדיעבד. אך בתנור- הוי הנאה ניכרת ממש, ועי"כ הוכשר לאכילה אסור אף בדיעבד להינות מכך.

י. הר"מ משנה, משתרד רביעה שניה הוי תבן נסרח ומותר להינות ולשרוף וכו'.

יא. רדב"ז, אחר שלמד הר"מ היתר ספיחין מתבן וקש שהוא ברביעה שניה מותרין.

יב. הנ"ל ירושלמי, אך בשאר דברים: יין- עד פסח. שמן- עצרת. גורגרת- פורים. תמרים- חנוכה. ומכיון שהוא הזמן הכי קרוב, וקרוב הוא ג"כ לרביעה שניה התיר הר"מ עפ"יז את התבן והקש מחנוכה.

יג. דר"א, והו"ד שירד גשם, ולא רק שהגיע חנוכה, והכ"נ במקום שאין נסרח כ"כ מהר.

יד. הילקו"י, הטעם עד חנוכה כיון שמסיחים דעת מהשביעית ולכן מותר בסתם, אך בודאי ספיחין, או בכה"ג שהוא זמן יציאתם לשוק אחרי חנוכה הכ"נ, וצריך להתעדכן.

בשביל נוי אי"ז הנאה לאדם, ובילקו"י הכ"נ בנוי הוי הנאה ומותר.

הלכה כ"א

א. הר"מ, קליפין וגרעינין שהם פסולת אין קדו"ש חלה עליהם והם כעצים, אלא"כ ראויים לצביעה.

ב. רדב"ז, ק"ו מתרומה שהיא במיתה, ובצבעין הוי מין צבעין שיש לו שביעית במשנה.

ג. ירושלמי הר"מ, קור- (שהוא מין עץ הראוי לאכילה בתמר) יש בו קדו"ש.

ד. רדב"ז, כיון שאכילתו וביעורו שווה, כשראוי לאכילה.

הלכה כ"ב

א. תוספתא הר"מ רדב"ז, עלים ותבלינים משומשים שיצא טעמם הרי הם כעץ ואין להם קדו"ש.

הלכה כ"ג

א. תוספתא הר"מ ירושלמי, חציר שליקט לבהמה יש בו קדו"ש וביעור, ואם שם בכר הרי ביעור, ולכן לא יתן אך בדיעבד אי"צ לבער דמבוער.

ב. ראב"ד ע"פ ירושלמי, והוא שישן עליו, אך אם לא עדיין אי"ז מבוער.

ג. רדב"ז, אין הם חלוקים והר"מ נקט לשון תוספתא.

ד. כס"מ תירץ: (1) הכ"נ, ולא היתה גירסתו כן בירושלמי. (2) הר"מ ביאר, ואי"צ שישן ממש.

ה. מהר"י קורקוס, דברי הירושלמי אליבא דר' אושעיא שהורה עד שיוסרח ממש, ואין סובר כן להלכה, וכן דנו בזה האחרונים האם צריך עד

פרק ו' - דיני סחורה בפירות שביעית

ג. הר"ש, מה שמותר בצביעה זה רק לצבוע לעצמו או לאחרים בחינם, דזהו חלק מן השימושין, משא"כ בשכר או בשאר טובה דהוי כסחורה.

ד. הר"ש, ומה שאסרנו למכור בכורות ותרומות הוא דרבנן שמא יבא לידי תקלה.

ה. הר"ש ירושלמי, גם אם הם חמישה ואחד מוכר לכולם אסור כאשר סיכמו כן, ומה שהתרנו הו"ד בדיעבד, או אם כ"א לקט לעצמו.

הלכה א'

א. משנה הר"מ, קליפי רימון והנץ שלהם, קליפי אגוזים יש להן שביעית ולדמיהם דראויים הם לצבע, ויכול לצבוע לעצמו או לאחרים בלא שכר. דאין עושין כלל סחורה בכל מה שיש בו קדו"ש. ואף אם שומר הכסף בקדו"ש.

ב. הנ"ל, כמו"כ לא ימכור ירקות מהשדה, אבל לוקט ובנו מוכר או אם נשאר לו מותר למוכרן ואותם המעות בקדו"ש.

אינה מטיבה עם לשון הראב"ד, דצ"ל - את שדרכו לאגוד בבית ולא בשוק אוגדין אותו בשוק, וא"כ אין שינוי בירק של בית. (3 גיר' ספרים, אגדין אותו בשוק ואילו להראב"ד צ"ל אוגדין אותו לשוק.)

הלכה ה'

א. ירושלמי הר"מ, פירות חו"ל צריך למוכרם ג"כ בשינוי, אלא"כ ניכרים שהם של חו"ל שלא יבאו להחליף, וכו'.

הלכה ו'

א. קידושין משנה הר"מ רדב"ז ספרא, חומר שביעית מהקדש, שבשביעית אם זה בדב"א או בכסף, שניהם בקדו"ש וחייבים בביעור והפרי בקדושתו נשאר תמיד, משא"כ בהקדש המקורי יוצא לחולין והפדיון האחרון קדוש.

הלכה ז'

א. הר"מ, פדה פירו"ש בשא"ד, הפדיון ג"כ קדוש בקדו"ש, ולכן צריך לבער אותן כדרך ביעור פירו"ש, ואם פדה את הפדיון בד"א יצא לחולין, וא"כ המקורי קדו"ש והפדיון האחרון.
ב. וכן אין עושין ממנו מלוגמא או שאר הפסד כשאר פירו"ש לכל דיניהם.

הלכה ח'

א. סוכה הר"מ, נח' האם שביעית מתחללת רק דרך מקח (ר"א) או גם ע"י חילול (ר' יוחנן), ועו"ש רב אשי אמר שהכל מודים בפרי הראשון שהוא דרך מקח. ופסק הר"מ כר"י דמהשני והלאה בין מקח ובין חילול.
ב. רדב"ז ירושלמי, אף שאפשר לדייק מהירושלמי דלא כר"י בכ"ז ההלכה שמתחלל בין במקח ובין בחילול מפרי שני.

הלכה ט'

א. סוכה הר"מ, האם מותר לחלל שביעית או מע"ש וכו' על דברים חיים (ר"מ), או רק על שחוטין (חכמים) וכ"פ הר"מ, משום שגזירה שמא יחיו עדרים עדרים של מע"ש או שביעית, ואין לחלל בין על זכרים ובין על נקבות, וכן גם לא על פרי שני.

הלכה י'

ו. הר"ש סנהדרין, ע"פ מה שאמרנו בתחילה היו אוספים כשרים וסוחרין פסולין, ואח"כ זה וזה פסולים, הו"ה ג"כ לבנו שנחשב כאוספים ואסור בין בבנו ובין בשותפו.

ז. הר"מ ע"פ הנ"ל, ואחרון אחרון נתפס, וכשמכר מעט הכסף בדמ"ש.

ח. כס"מ ע"פ מש"פ הר"מ דהוא דוקא בג"ס ולא יותר.

הלכה ב'

א. הר"מ רדב"ז ע"פ הנ"ל, אסור ליקח ירקות בשביל למכור, וכן לצבוע בשכר, דהוא סחורה, ואם לקח והותיר יכול למכור והכסף דמ"ש, והוא בין בלוקח ובין בלוקט, ולכן בין אם הוא קונה בשביל למכור בין אם לוקט בשביל למכור אסור.

ב. הנ"ל, צביעה אסורה בשכר, וכן טובת הנאה חשיבי שכר, משא"כ בחינם לגמרי.

הלכה ג'

א. משנה הר"מ, אין מוכרין פירו"ש כדרך המכירה הרגילה, בש"א - אסור אף למכור באריזות. ובה"א - שאם יש שינוי די בזה ואי"צ לשנות ג"כ באריזה.

ב. הר"ש ירושלמי - וטעם השינוי הוא כדי שימכרו בזול יותר להודיע השינוי. ואף פירות חו"ל ונכרי לא ימכרו כדרכם, אלא כפירות הארץ ובדיעבד מותר.

ג. הר"מ, מוכר אכסרה (בערך) להודיע שהוא הפקר והמעות בקדו"ש.

ד. רדב"ז, הטעם בר"ש למכור בזול, הוא בכלל טעם הר"מ להודיע שהוא הפקר.

הלכה ד'

א. הר"מ ע"פ ב"ה, מותר לאגוד רק דברים לצריכה פרטית אך לא באריזה מסחרית, ומותר רק בערך, ובכה"ג יכול למכור ג"כ בשוק. ודברים שאין אוגדים אלא לשוק אסור לאגוד בכלל.

ב. הראב"ד, דוקא לצורך הבית מותר אך לא לצורך המסחר כלל, ולהר"מ העיקר שאי"ז אגידה מסחרית.

ג. רדב"ז כס"מ, אף שממשמעות המשנה כהראב"ד הר"מ נטה מדבריו משום: (1) דתנן מוכרין אכסרה והכא אין שינוי באגד של הבית. (2) הגיר' במשנה

ג. הנ"ל, והו"ד כאשר הירקות מצויים, שבסה"כ חוסך לו הטירחא ללקוט, משא"כ אם לא מצוי בכלל שאז הוא כעין מביא לו ממש, והכ"נ דאם הפירות נמצאים רחוק, ואסור רק בכה"ג שלוקט פירות שא"א לכ"א ללקוט.

ד. רדב"ז, מה שאמרנו שמותר שאמר לו לקטו לי היום - דשכרו לכל מה שיעשה ולא"ד לעבודת שביעית לכן מותר, משא"כ כאשר אמר לו לקט לי איסור, הוי כתשלום ממש על הלקיטה ולכן אסור.

ה. כס"מ, והו"ד בירקות המותרין ולא באסורין משום ספיחין ופשוט.

הלכה י"ג

א. ע"ז ירושלמי הר"מ, פועל דאין שכרו מרובה לא קנסו חכמים לאסור שכרו, משא"כ בחמרין דשכרן מרובה קנסו, והוא כאשר הביאו באיסור, ולא קנסו בשכר הפועל דהוא כדי חייו.

ב. רדב"ז, והכ"נ לכתפים דהם כחמרין, ודלא כפועל שאל שכרו נושא נפשו.

ג. כס"מ, הטעם שבפועל לא קנסנו משום שהוא נשכר ע"י בע"ב ועובד בשבילו ואין בשכרו שכר שביעית משא"כ אם נשכר לצורך מלאכה בשביעית שאסור.

הלכה י"ד

א. הר"מ רדב"ז, מותר לאדם להחליף עם האופה ככר בפירו"ש, אך לא שיקח בסתם ואז ישלם לו בפירו"ש דאין פורעין חוב בפירו"ש.

הלכה ט"ו

א. משנה הר"מ, אוכלין בין בטובה ובין שלא בטובה כדעת ב"ה, ולכן גם אם נתן לו פירו"ש ומחזיר לו בטובה מותר.

ב. משנה הר"מ, מי שנפלו פירו"ש בירושה או במתנה, דינו כדין כל אדם וצריך להשאיר אצלו ג"ס, והשאר צריך לחלק לכולם, ולדעת ר"א שפסק כב"ש צריך לחלק או למכור ולחלק הדמים מבלי שהוא יאכל שלא יהיה חוטא נשכר.

ג. הר"ש ירושלמי, יש מ"ד שס"ל שמירי בפירות איסור, והלכה שמדובר בפירות היתר, ובאיסור אסור לו ליגע בהם.

ד. הר"ש, אף שהיה הו"א שמכיון שפירו"ש פטורין מן המעשרות יהיו פטורין ג"כ מחלה קמ"ל

א. תוספתא הר"מ, אין פורעין מדמ"ש מלוה וחוב, ואין משלמין ממון, פודין שבוין, ונותנין מתנות שושבינים, צדקה. אך גמ"ח מותר ובתנאי שיודיעו שלא יחזיק טובה ולכן ג"כ לא יפרע צדקה בביהכנ"ס לעניים דמתכבד בכך.

ב. רדב"ז, אף דמהתוספתא משמע שמותר ליתן לעניים בטובה, בכ"ז נקט כהירושלמי.

ג. משנה הר"מ הר"ש, (1) אין לוקחין בדמ"ש: עבדים קרקעות בהמה טמאה, ואם לקח יאכל כנגדן. (2) אין מביאין: קני זבין, זבות, יולדות וכנ"ל. (3) אין סכין כלים בשביעית ואם סך יאכל כנגדו.

ד. הר"מ, יאכל כנגדם - יקנה פירות חולין ויאכל בקדו"ש או בכסף ויקנה חולין.

ה. ירושלמי, מותר להביא לחנוני מתנה פירו"ש, והוא מביא לו דברים אחרים, אך לא בצורת תשלום דאז הוי סחורה שאסור.

הלכה י"א

א. אין נותנין לבייר (שואב מים לא לשתייה) או לבלן, לספר, לספן בצורת תשלום, אך כנ"ל בחנוני, וזהו פירו"ש בטובה ושלא בטובה, ולשואב לשתייה מותר דאוכל באוכל אף בלא זה מותר.

ב. הר"ש, בייר - חופר בורות ולכן אי"ז חשיב כמביא מים, וכן במים לבהמה אסור, והכ"נ אם מביא מים לשתייה שמותר.

ג. הר"ש ירושלמי, לכביסה מותר משום שהוא חיי נפש, אך לרחיצה לא דעדיין אי"ז חשיב כחיי נפש ממש.

ד. דו"ק לפי"ז אי שרי לקנות דברים שנספחים לשתייה, כגון בקבוקים או מכשיר מים ואריות וכו'.

הלכה י"ב

א. משנה הר"מ, מותר לומר לפועל הא לך איסור זה ולקט לי ירק היום. אך לא לקט לי בו היום. וכן מותר לו ליקח כיכר ולומר לו אלקוט ואביא לך דאז הוא כטובה שמותר, משא"כ ליקח בסתם שאסור דאז הוי כתשלום חוב שאסור.

ב. הר"ש ירושלמי, אף שהוא כעין אותו דבר והיה אמור להיאסר בכ"ז עימעמו והתירו אותם.

במשנה שהאוכל מעיסה שלא הורמה חלתה חייב מיתה.

פרק ז' - דיני ביעור בפירות שביעית

- העניים אוכלין, אחר זמן זה. ר' יוסי - בין עשירים ובין עניים אוכלין, וכן הלכה.
- ב. הר"ש, הזמנים כדלהלן.
- ג. הר"ש תוספתא בדרך הביעור: מחלק ומפקיר השאר ואומר אחינו בית ישראל מי שצריך ליטול יטול, ואח"כ זוכה בהם מן ההפקר, וישמרם אח"כ בקדו"ש אף שכבר כלו מן השדה.
- ד. ירושלמי, ויכול אף שיפקיר בפני אוהביו, שלא באמת יקחו לו.
- ה. מכילתא תוספתא, מובא שיש ב' ביעורים, ביעור ראשון - אוצר ביי"ד לוקח הכל ומשאר ג"ס, ויכולים לבוא וליקח עוד ג"ס ג"ס. ביעור שני - מחלקין לכולם או רק לעניים (תליא במח' והלכה לכולם).
- ו. דעת הראב"ד, אין ביאור מה דעת הר"מ מתי הביעור האוסר, אלא יש לחלק בין הביעורים. ביעור ראשון - כנ"ל. ואוסר במשהו דיש לו היתר של ביי"ד. ביעור שני - בשריפה ואיבוד, ואינו אוסר במשהו דאין לו היתר.
- ז. רדב"ז דחה דבריו, דדברי הר"מ מבוארין במשנה ופסק כר' יוסי.
- ח. רדב"ז, הנה נח' בסתם פירו"ש האם מותר רק לעניים דכתיב ואכלו אביוני עמך, או גם לעשירים ונפסק כר' יוסי של כולם מותר. ואחר זמן ביעור כו"ע אסור בין עניים ובין עשירים.
- ט. כס"מ הר"מ, עניים - לוקטי הפירות. עשירים - בעלי השדות.
- י. כס"מ, אחר שהפקירן מותר, וכל האיסור מתי שלא הפקירן, וכנ"ל.
- יא. כס"מ, הב"ד הרמב"ן מכיון שהדלות רב וכו', שאין לאבדן אלא רק להפקירן ושוב לזכות בהם ללא הגבלת זמן ודחה דברי הר"מ והראב"ד שצריך לאבד ממש: א' - לא משמע מהתוספתא ממש ב' ביעורים, אלא הכונה, שיאכל עד שיכלו, כל מה שזכה מההפקר. ב' - מש"כ שביעית אוסרת במשהו, שהרי יש לו מתירין, שיש לו

הלכה א'

- א. ספרא - לפירו"ש יש תוקף וכאשר כלה מן השדה כלה מן הבית, וכן לבהמה כלה לחיה שבשדה כלה לבהמתך שבבית.
- ב. משנה הר"מ, שלוש ארצות לביעור (1 יהודה 2) עבר הירדן 3) הגליל.
- וכל ארץ מתחלקת ל-3: ההר, העמק, השפלה. וכאשר כלה מאחת מן הארצות אסור לאכול בה וצריך לבער אף שנשאר במקו"א באר"י.
- ג. הר"ש פסחים, כ"ז שחיה אוכלת בשדה, לכל דבר יש מרחב שהוא נאכל בשדה אם בהר אם בעמק אם בשפלה, ודרך החיה לעבור באותה הארץ מההר להר ומעמק לעמק אך לא לעמק או הר שבארץ אחרת.
- ד. ולכן להר"ש - כאשר כלה בעמק אין לאכול בהר וכן ע"ז הדרך. ושונה הוא מהר"מ - דמתחסיים לכל ארץ בנפרד ולא לחלוקות הפנימיות.
- ה. משנה הר"מ, החלוקה של הג' בכל ארץ הוא לדיני תיחום ול"ש לדין שביעית.
- ו. משנה הר"ש, החלוקה הוא שדנים כל חלק בנפרד וכאשר כלה שם צריך לבער.
- ז. משנה דעת ר' שמעון להר"מ - כל החלוקה הו"ד ביהודה ובשאר"מ הולכים כהר לקולא.
- ח. הנ"ל והר"ש - וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים ואין בהם דין חלוקות הנ"ל, וכנ"ל שזמן ביעורם הוא: ענבים - פסח. זיתים - עצרת. גרגרת - חנוכה. תמרים - פורים.

הלכה ב'

- א. הר"מ ע"פ הנ"ל, היו לו פירות בבית אוכלים עד שיכלה מן השדה כמותם, ואחר שכלו צריך לבער מה שבבית.

הלכה ג'

- א. משנה הר"מ, הגיע זמן ביעור, מחלק מזון ג"ס לכ"א מב"ב והשאר: ר' יהודה - צריך ביעור ורק

ב. משנה הר"מ, ר' שמעון - ירק כולל את כל הירקות וזמנם אחד שכלה האחרון מהם.

ג. הר"ש ביאר הטעמים: לר"א - המין האסור נ"ט בשאר מינים לחומרא והוא ע"פ הא דתנן השביעית אוסרת בכ"ש בנ"ט. ר' יהושע - (ע"פ ירושלמי) א"א לבער האסור דבלוע בו טעם היתר.

ד. הר"ש ירושלמי, מבואר דר"א לחומרא דס"ל דאורייתא ור' יהושע לקולא דס"ל דרבנן, והכריעו כר"ג.

ה. פסק הר"מ, כל שכלה זמנו יבער מן החבית כר"ג.

ו. ירושלמי הר"מ, אם כבר התחיל לאכול מן האוצר חשיב מבוער ואי"צ לבער השאריות (כגו') שהתחיל כבר לאכול מן הקופסא).

ז. רדב"ז, הטעם שפסק כר"ג, הוא משום דאי"ז איסור אכילה אלא דין ביעור, והרי"ז כמבוער.

ח. רדב"ז, הקשה ע"ד הר"מ אמאי חשיב כמבוער כאשר התחיל? ותירץ, דמדובר להיפך, שאם התחיל לאכול מן החבית אף שיש כמה מינים שעדיין לא הגיע זמן ביעורם בכ"ז חייב לבער הכל.

ט. רדב"ז בדעת ר' שמעון שאמר כל הירקות כאחד, דלהר"מ הוא לקולא ואוכל עד האחרון, אך להראב"ד הוא חומרא דלדעת ר"א - הראשון נ"ט לכולם וצריך לבער (משא"כ אם לא נ"ט). ולר"ש - מיירי אף דלא נ"ט אלא שמעורב במשהו אזלינן לחומרא כהראשון. ומשמע כהר"מ שהא לקולא.

י. משנה הר"מ, המלקט ענבים לחים - זמן ביעורם הוא עד שיבש המתוק, ועלי גפנים קנים - עד שישורו. המגבב ביבש - עד שתרו רביעה שניה, ר"ע הכל רביעה שניה.

יא. זמן רביעה שניה: הר"מ - שנה טובה - י"ז חשון. בינונית - כ"ג חשון. מאוחרת - ר"ח כסליו.

יב. הר"ש ירושלמי ותענית, משיבש המתיק הוא כמו פקיעת השדה שהארץ מתבקעת, ולשון רביעה הוא שרובעת הארץ.

יג. משנה הר"מ, כיוצ"ב כ"ד שאמרינן עד הגשמים כשוכר בית וכו' הוא עד רביעה שניה, וכן עד רביעה שניה נכנסים העניים ליקח פרט ועוללות.

יד. משנה הר"מ, כלל גדול אמרו וכו', כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ואינו

היתר לבער, אך לא שנאסר באכילה, משא"כ כאשר לא ביער ועירב בנותן טעם.

יב. כס"מ, מכיון ששביעית דרבנן - אין להחמיר כהר"מ והראב"ד ולבער ממש, אלא יפקיר בלבד.

יג. סיכום שיטות - בדרך ביעור: הר"מ - ביעור ממש ע"י שריפה או בים. הראב"ד - ב' ביעורים: א' - כשכלה מכל חלק ארץ מעביר לאוצר, ואחר שכלה לגמרי מבערים כהר"מ ממש. הרמב"ן - כס"מ, מפקירין בפני ג' מאוהביו וזוכה בהם ושוב משתמש ללא הגבלה.

יד. ילקו"י, ואין להחמיר כהר"מ והראב"ד שהוא חומרא דאתי לידי קולא, ובאורל"צ ס"ל כהר"מ לאבד ממש.

הלכה ד'

א. משנה הר"מ, אוכלין כ"ז שמצוי במופקר, אך אם נשאר בגינות ובחצירות אך לא במופקר הוי כבר זמן ביעור שחיה אוכלת רק מן המופקר - ר' יוסי מתיר ואין הלכה כמהו.

ב. משנה הר"מ, כמו"כ כאשר נשאר גוגירים קשים וגרועים בשדה חשיב כיש בשדה ומותר.

ג. הר"ש ביאר, טפיחין אלו קנין של יונים, וכ"ז שנשאר בקנין הוי מצוי לחיה ומותר.

ד. הר"מ, דפרה - אילן שעושה פעמיים בשנה אף שנגמר הכמות הראשונה מ"מ יש מהכמות השניה אוכל ע"ס זה שמצוי, והו"ה לשאר פירות גרועין שאוכל הטובים ע"ס הם. דעדיין חשיב לא כלה מן השדה.

ה. הר"מ פסק, היו לו צימוקין וכלו ענבים מן המופקר, הוי זמן ביעור צימוקין משא"כ אם מצוי ענבים קשים וכו' דחשיב כמצוי לחיה.

ו. רדב"ז כס"מ, אך אם קשים במיוחד שאין אוכלת כ"כ החיה, לא מעלה ולא מוריד גבי שביעית.

הלכה ה'

א. משנה הר"מ, כנ"ל אם יש אילן שעושה פעמיים בשנה אוכל מן הראשונה ע"ס השנייה.

הלכה ו'

א. הכובש ג' כבשים בחבית אחת (שלכ"א זמן ביעור שונה): ר' אלעזר - אוכלין על הראשון - לחומרא. ר' יהושע - אוכלין על האחרון - לקולא. ר"ג - מבער כל מין בזמנו וכן הלכה.

מתקיים בארץ יש לו שביעית ולדמיו, ויש לו ביעור ולדמיו. ואף שמעשר לא חל אלא במאכל אדם בלבד.

טו. ולכן מבער אוכלי בהמה כמו שמבער אוכלי אדם.

הלכה ז'

א. משנה הר"מ, וכשם שמבער פירות כך מבער דמ"ש ואוכל מהם, וכשכלה הזמן של מקור הדמים, כלה זמן הדמים, צריך לבערן.

ב. רדב"ז כס"מ, והו"ה למאכל בהמה וכו' ונקט אורחא דמילתא (ועי"ל פ"ו ה"ז, איך מגיעים לדמ"ש).

הלכה ח'

א. משנה הר"מ רדב"ז, כיצד מבער דמ"ש? קונה בהם אוכל ומחלק ג"ס, ולא יחלק ממון דחשינין שישאירו הכסף בידם ולא יקנו אוכל.

הלכה ט'

א. ע"פ הנ"ל, ג' ארצות לביעור, וכלה באחד מן הארצות צריך לבער מאותה הארץ.

ב. והם: ארץ יהודה: ההר השפלה העמק. עבר הירדן: שפלת לוד ובית חורן עד הים. גליל: עליון תחתון טבריה.

ג. כס"מ, מש"כ עבר הירדן, לא הכונה לעבר הירדן שכבשו עולי בבל ושייך דאורייתא, דלעיל פסק שעבר הירדן נוהג דרבנן, אלא הכא מיירי בעבר הירדן שבתוך אר"י.

הלכה י'

א. משנה הר"מ, אוכל כ"ז שיש לו באותו ארץ, ומבער כאשר זה כלה וכנ"ל.

הלכה י"א

א. משנה ירושלמי פסחים, ואר"י אינה נחלקת לארצות כלפי חרובין זיתים ותמרים. וזמנם: תמרים - עד שכלה בצוער שהוא פורים. זיתים - עד עצרת. ענבים - עד פסח. גורגרת - חנוכה.

ב. רדב"ז, הכונה שהוא הזמן הכי מאוחר ונקטינן לקולא לכל אר"י כולה, וזמנים אלו הם של שמינית.

הלכה י"ב

א. פסחים הר"מ, המעביר פירות מארץ לארץ, נותנין עליו חומרי שניהם, ור"י לקולא, והלכה כת"ק.

ב. משנה הר"מ, אין מוציאין שמן שריפה ופירו"ש מהארץ לחו"ל. ר' שמעון - לסוריא מותר ולא לחו"ל, והלכה כת"ק. שמן שריפה, שמן תרומה שנטמא.

ג. הר"ש תוספתא, פירו"ש שיצאו לחו"ל: רב-מבערן במקומן. ר"ש בן אלעזר - מביא לארץ ומבערן, דנאמר בארץ תהיה כל תבואתה, והלכה כרבי.

ד. הר"ש פסחים, ומה דאיתא שם הלכה כרשב"א, הוא במזיד ובדיעבד כרבי.

ה. רדב"ז, ואף דברי הר"ש שאפשר לבער ג"כ כרשב"א לחלק בין דיעבד למזיד בכ"ז הר"מ כרבי, וכע"ז הביא כס"מ מהירושלמי.

הלכה י"ג

א. משנה הר"מ, כלל גדול כל שהוא מאכל אדם וכו', וכ"פ הר"מ מאכל אדם/בהמה/צובעין, שמתכלה יש להם שביעית וביעור וכן לדמיהם.

ב. משנה הר"מ, ועוד כלל אמרו: א' - כל שאינו מאוכל אדם ובהמה ומצובעים ומתקיים בארץ, יש לו שביעית ואין לו ביעור. ב' - מין צובעים שמתקיימים בארץ, יש שביעית אין ביעור.

ג. הר"מ, הטעם שאין ביעור: מכיון שרואוין להנאה אף שאינם ראויים לבהמה, ור"מ החמיר לכה"פ בדמיהם לבער דסו"ס כן שייכים בביעור בהמה ולא ס"ל רבנן כמהו.

ד. הר"ש ירושלמי, בלוף השיטה יש ג' חלקים: עלין - יש שביעית וביעור. פיקה - יש שביעית אין ביעור. עקר - אין שביעית אין ביעור. והמשנה לא דיברה על הפיקה, כי לא מדובר בלוף אלא בורד.

ה. הר"ש תוספתא ירושלמי, יש חומרא בדמים יותר מן העיקר, דשמן שביעית מותר להדליק בו נרות (ולא מדורות) ואילו בשמן שנקנה מדמ"ש אסור להדליק כלל, דאין מינכר שהוא של שביעית.

ו. הר"מ פסק, במתקיים בארץ ממין הצובעים יש שביעית אין ביעור, ונהנין וצובעין עד ר"ה.

ז. ראב"ד, שאל מצד אחד - נקט הר"מ כחכמים שיש שביעית ואין ביעור. ומצד שני - נקט כר"מ שנהנין עד ר"ה.

ועו"כ הר"מ: 5) לא מאכל אדם/בהמה/צבעין, וראוי לעצים - תלוי במחשבה וכו"ל. 6) לא מאכל אדם/בהמה/צבעים/עצים, בין מתקיים או לא - יש שביעית ואין ביעור. והראב"ד ס"ל - החילוק הוא אם לא מתקיים בארץ ותליא במחשבה, ואם מתקיים תליא במח' ר"מ וחכמים וכו"ל.

הלכה ט"ו

- א. הר"מ משנה, דוגמאות להנ"ל: קליפי רימון והנץ שלו, קליפי אגוזים וגרעינים, יש להן שביעית ואין ביעור.
- ב. משנה רדב"ז, ומותר לצבוע בהם, משום שהצבע מתקיים בארץ, דהקליפות ראויות לצבע (אך לא הקליפה הקשה של האגוז שהיא כעצים).
- ג. כס"מ, הגרעינים קאי על כל הגרעיני פירות, ומה ששיך ביה קדו"ש אף שראויין כעצים בלבד, מפני שהפירות מחילים עליהם קדו"ש.
- ד. משנה, לולבי זרדים וזרד, וכו' שראויין לאכילה, יש שביעית וביעור, אך לולבי האלה וכד' שהם אינם כלים יש שביעית ואין ביעור, משא"כ לעלים שנושרים וכלים דיש להם ביעור.

הלכה ט"ז

- א. הר"מ (ע"פ המשנה בה"ו) וירושלמי (דאיתא: עשבים לחים עד שיבש המתוק והמגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה), אך עלי זיתים קנים חרובים אין להם ביעור כיון שאינם מתקלקלים.

הלכה י"ז

- א. משנה הר"מ, עשבים לחים - עד שיבש המתוק. מגבב ביבשים - עד רביעה שניה.

הלכה י"ח

- א. משנה הר"מ, עד רביעה שניה אפשר להיכנס לשדות ולאסוף פירו"ש, אך אח"כ אין להם דין פירו"ש לענין הפקר.

הלכה י"ט

- א. משנה, הורד הכופר הקטף והלוטם יש שביעית וביעור, ר"ש אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי.
- ב. הר"מ, קטף הוא עץ אפרסמון, ור"ש ס"ל דאין הוא פרי (והמח' היא במציאות ולא בדין, דאם הוא פרי יש בו קדו"ש לא אין).
- ג. הר"ש נדה, מבואר דהכא נח' ת"ק שהוא ר"א עם ר"ש, ובמח' כזאת הלכה כר"ש דר"א שמוטי.

ח. רדב"ז תירץ, הכ"נ הלכה כחכמים, אך מכיון שאין בקאים מה יש ומה אין לו ביעור נקט לחומרא, ואף שלשון הר"מ קשה.

ט. כס"מ תירץ, הנוסחא בר"מ, אין להם ביעור ולא לדמיהן ונהנין עד ר"ה ואח"כ ג"כ, וזה לשונו נהנין וצובעין.

הלכה י"ד

- א. משנה הר"מ, כל שאינו מיוחד לא לאדם ולא לבהמה ולא לצבעים, הרי הוא עצים ואין שביעית ואין ביעור, אף כאשר מתקיים בארץ.
- ב. ראב"ד, תליא במחשבת הלוקט, אם לאדם אם לבהמה, ולכן בלא מתקיים בארץ תלייא במחשבה, והכ"נ כשמתקיים בארץ, תלייא בזמן קיומו.
- ג. רדב"ז, להר"מ - הכ"נ רק כלפי צבעים יש לחלק בין מתקיים בארץ ללא, אך בשא"ד הוא עד שכלה לחיה והכ"נ דברי הראב"ד.
- ד. כס"מ, הר"מ ביאר - דבמשנה ב' תנן מתקיים בארץ הו"ד גבי צבעים ושא"ד יש שביעית ואין ביעור בין אם מתקיים ובין לא, ואילו להראב"ד - כל המשנה תליא במתקיים בארץ.

ה. המהר"י קורקוס, המח' היא בגירסאות המשנה: גירסת הר"מ - ועוד כלל אחר אמרו כל שאינו וכו'. וגירסת הר"ש והראב"ד - כל שהוא מאכל אדם וכו'.

סיכום דיני ביעור:

הקדמה - ראוי: מיועד רק לו. לא ראוי: אין דרך להשתמש בו בהכרח אליהם.

א. ממשנה א' (הי"ג: 1) מאכל אדם/בהמה ואין מתקיים בארץ - יש שביעית ויש ביעור. 2) מין צבעים ואין מתקיים בארץ - יש שביעית ויש ביעור.

ממשנה ב' (הי"ד: 3) לא מאכל אדם/בהמה ומתקיים בארץ - יש שביעית דראוי לעצים/לצבעים, ואין ביעור. 4) מין צבעים המתקיימים: חכמים הר"מ - יש שביעית אין ביעור. ר"מ - הדמין יש להם ביעור בר"ה.

והר"מ בסו"ד הוסיף דעת ר"מ, והקשה הראב"ד, איך פסק כשניהם?

רדב"ז תירץ, כתב לחומרא דעת ר"מ. כס"מ, להר"מ היתה גירסא שונה והכ"נ אוכלין ג"כ אחר ר"ה.

דנתן טעם. 3) חרובין חדשים ביין ישן ולהיפך - חייב בביעור דנתנו טעם.

זה הכלל - כל שנתן טעם של שביעית נאסר בזמן הביעור, והכ"נ כאשר לא נתן טעם.

ב. הר"מ, ובמין במינו תמיד חשיב עירוב, ונותן טעם ואסור.

ג. הר"ש ירושלמי, ותמיד השמן נ"ט בורד, וצ"ל דבמשנה איירי בשמן היתר, והכ"נ בשמן שביעית שנ"ט תמיד.

ד. ע"פ הר"ש תוספתא רדב"ז וכס"מ, 1) הכבוש ורד שביעית בשמן שישית - הגיע זמן ביעור הורד: ילקט הורד קודם זמן הביעור והשמן מותר. דהשמן הישן לא בלע מן החדש.

2) והכובש ורד שביעית בשמן של שמינית - הגיע זמן ביעור הורד, יבער ג"כ השמן, דהורד הישן נבלע ביין אף שהוא חדש.

הלכה כ"ב

א. הר"מ, ובחרובין ביין - תמיד נ"ט האחד בשני, ובהגיע זמן הביעור של א' מהם חייב בער הכל בין חדש ובין ישן.

ד. הר"ש, ובביאור הקטף: נח' ר' זירא, שרף נוטף מן העץ. ר' פדת - נוטף מן הפרי. והכ"נ מהעץ הוי כעץ ואין בו קדו"ש ומין הפרי הוי כפרי ויש בו קדו"ש.

ה. עוד למדנו, דבעץ פרי כנ"ל, אך בסרק קטפו זהו פרי. ולכן הר"מ ביאר אפרסמון בלי ספק דאין קטפו פרי, ולכן הלכה כר"ש בכה"ג שנטף מן העץ.

ו. רדב"ז, והכ"נ יש להם ביעור ולדמיהן, משא"כ בבשמים שאין שביעית וכנ"ל.

ז. האורל"צ, ראוי לחוש בפרחים לקדו"ש ובפרט בעומדים לריח.

הלכה כ'

א. הר"מ הנ"ל, עץ סרק השרף היוצא הוי כפריו ויש בו שביעית ולדמיו.

ב. כס"מ, למדנו כן ע"פ המשך הגמ' שם.

הלכה כ"א

א. משנה הר"מ, 1) ורד חדש בשמן ישן - לוקט הורד דאין נ"ט. 2) ורד ישן בשמן חדש - חייב בביעור

פרק ח' - דיני למכור או לקנות מן החשוד על השביעית

א. הר"מ, ולכן מותר למכור דברים שאפשר להשתמש להיתר ג"כ, מכיון דאין נותן מכשול ממש, ואם בוחר להשתמש לאיסור אין אנחנו שמנו לו המכשול.

הלכה ד'

א. ירושלמי הר"מ, אדם שאין חשוד מותר למכור לו בסתם אף כלים המיוחדים לעבירה וכנ"ל.

הלכה ה'

א. משנה הר"מ, מותר ליוצר למכור כדים לאחסון רק בשביל הכמות המותרת, ביין - 15 כדים, בשמן - 5 כדים. ולגוי מותר למכור אף יותר, וכן בחו"ל אף לחשוד.

הלכה ו'

א. משנה הר"מ הר"ש תוספתא, אם יש אפשרות שקונה להיתר מותר כגון: 1) למכור פרה - תולה שישחט. 2) מוכר שדה - שיכול להובירה. 3) לא

הלכה א'

א. משנה הר"מ הר"ש, משום לפני עיור לא תתן מכשול והאדם העובר עבירה הרי שהוא מעורר מהדרך הנכונה, אסור לתת או למכור בשביעית מחרישה וכל כליה, עול מזרה דקר וכו' שהם כלים לאיסור בלבד, אך מגל יד וכו' שאי"ז למלאכת איסור בלבד, מותר למכור ותליא להיתר.

ב. הר"מ, והו"ד לחשוד, אך לא חשוד מותר למכור דבודאי דלא קונה בשביל לעבור איסור, אלא הוא לשמינית שמותר.

ג. רדב"ז, והוא ע"פ דלעיל דמחזיקין גויים ולא עוברי עבירה יהודים.

הלכה ב'

א. הר"מ, כל שמלאכתו לאיסור בלבד, אסור למכור.

הלכה ג'

שנותן יהיה קוד"ש וחישיינן שלא ישמור קדושתו, אלא רק ג"ס.

ב. הו"ד במופקר אך בשמור אסור אפי' חצי איסור.

הלכה י"א

א. משנה הר"מ, לולב שאי"ד לשמורו אין בו קדו"ש, ולכן מותר לקנות הלולב כדי לקבל אתרוג שביעית מתנה, או מבליע בדמי הלולב דמי האתרוג.

ב. רדב"ז, אף שהדקל הוא שמור בכ"ז הלולב אי"צ לשומרו, ואתרוג הוא פרי וקוד"ש.

ג. המהר"י קורקוס, מדובר בלולב של שישית מכיון שנוהגין לשומרו כדי לטאטות הבית.

הלכה י"ב

א. משנה הר"מ, מן הע"ה מותר ליקח רק דברים שאין דרכם בשמור, וגם זה בהגבלה של עד ג"ס ולא יותר.

הלכה י"ג

א. משנה הר"מ רדב"ז, שום בעל בכי, ובצל של רכפה וכד' שהם פירות פטורין מן המעשר ומופקרים מיסודם מותר ליקח אף יותר מג"ס דאין בהם קדו"ש.

הלכה י"ד

א. משנה הר"מ רדב"ז, כל הנ"ל מיירי דוקא בע"ה סתם ולא בחשוד על השביעית, דממנו אין ליקח שום דבר ששיך בו שביעית כלל.

הלכה ט"ו

א. בכורות הר"מ, מי שחשוד על השביעית אין חשוד על המעשרות ולהיפך, דשונים הדברים, דבמעשר יש ג"כ הבאה לירושלים, ויכול שבזה מקפיד ובזה אין מקפיד.

הלכה ט"ז

א. הר"מ רדב"ז, מי שחשוד על דאורייתא חשוד ג"כ על דרבנן, ומי שחשוד אדרבנן לא בהכרח שחשוד ג"כ על דאורייתא.

הלכה י"ז

א. הר"מ, החשוד על הדבר בכ"ז דנו ומעידו, דאין אדם חוטא ולא לו.

מוכר שדה אילן, אלא"כ בלי האילן - דחישיינן שיעדור לאילן. (4) משאיל כלי מדידה - שאפשר להשתמש בבית. (5) פורט לו מעות - דלא בהכרח בשביל שכר פועלים.

ב. הר"ש, ואף דאין הסתברות כ"כ, כיון שאפשר לתלות להיתר מותר.

ג. וכ"ז דוקא שלא אמר למה, אך אם אמר שלוקח הני לאיסור אסור, אף בכה"ג.

הלכה ז'

א. משנה הר"מ, מותר לאשה להשאיל נפה כברה ריחים ותנור, דאפשר להשתמש להיתר אך לא תבור ותטחון דהוא סיוע לאיסור, והוא מפני דרכ"ש.

ב. משנה הר"מ הר"ש, גבי טהרות משאילה נפה כברה ריחים, ומסייעת לה עד נתינת המים, משום דמאז הוי חלה טמאה ואוסר לטמאות חלה.

ג. הר"ש, כל ההיתר מפני דרכ"ש הוא בסתם אך לא בודאי.

הלכה ח'

א. הר"מ משנה, מחזיקין ידי גויים בדברים מפני שלא מצווים אך לא יסעדנו ביד.

ב. ירושלמי הר"ש, נח' האם כוורת דבורים הוי קרקע או לא, והלכה דלא הוי קרקע ולכן מותר לרדות עם הגוי דבש דאי"ז מלאכת קרקע האסורה.

ג. רדב"ז, אך לא עם היהודי, משום דמיחזי כעבודת קרקע.

ד. משנה תוספתא הר"מ רדב"ז, מותר לחכור מן הגוי שדה ניר המוכן לזריעה, בשמינית. דהוא קנס ולא שייך בגוי.

הלכה ט'

א. משנה הר"ש, מותר לעבוד בתלוש בסוריא, אך לא במחומר ולכן דשין זורעין דורכין, ולא קוצרין בוצרין וכו'.

ב. ירושלמי רדב"ז, מה שהחמרנו במחומר בסוריא שלא ישתקעו שם ויעזבו אר"י.

הלכה י'

א. סוכה הר"מ רדב"ז, כשם שאסור לעשות סחורה בפירו"ש אסור ליקח מע"ה פירו"ש שהכסף

- ב. הראב"ד בכורות, נח' האם מותר לחשוד להעיד ולדון (רשב"ג) או לא (ר"מ) ומשמע מהמשנה כר"מ, ולכן החשוד אין דנו ומעידו.
- ג. רדב"ז, בכ"ז מכיון דקיי"ל שם הלכה כרשב"ג החשוד דין ומעיד, וע"ע בכס"מ.

הלכה י"ח

- א. סנהדרין הר"מ, כהנים חשודים על השביעית, משום שתרומות מותרים להם, לכן תרומה עם שביעית א"א לבטל, וירקבו ולא ימכרו לכהנים דחשודים הם.

הלכה י"ט

- א. תוספתא ירושלמי הר"מ, במיני צבועין מותר ליקח מסתם אדם שאין יודע אם חשוד או לא, דאין ע"ה חשוד לעשות בזה סחורה.

הלכה כ'

- א. תוספתא הר"מ, גבאי צדקה לא צריכים לדקדק באנשים דאין לחשוד סתם בבנ"א.
- ב. הנ"ל, ואם נתנו להם פירות אין חוששים כלל מדמ"ש, דנחשדו סתם בנ"א בדמ"ש או בביצים שלא שמים לב לקדושתן כאשר משתמשים בהם לפירו"ש.
- ג. רדב"ז, והכ"נ אם יודע שהוא דמי שביעית לא יקח מהם לצדקה.
- ד. ע"ז הר"מ, מותר ליקח מן העני פירו"ש ולהחזיר פירות שמינית ואין חשיב כסחורה.
- ה. רדב"ז, משא"כ בעשירים דמיחזי כסחורה, אך לענין ריבית אין בזה חילוק בין עשירים לעני.

פרק ט' - דיני שמיטת כספים ופרוזבול

הלכה א' - במקור הדינים

- א. פסוקים הר"מ, מקץ שבע שנים תעשה שמיטה, וזה דבר השמיטה: שמוט, כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו, לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה' את הנכרי תיגוש ואשר יהיה לך, את אחיך תשמוט ירך, ע"כ. מצות עשה.
- ב. ספרי הר"מ, לא יגוש, הוא ג"כ בלא תעשה.

הלכה ב'

- א. קידושין הר"מ, אין שמיטת כספים מדאורייתא אלא בזמן שהיובל נוהג, שיש שמיטת קרקע, מתי שאתה משמט קרקע אתה משמט כסף, ונוהג בכל מקום בזמן שיש יובל.

הלכה ג'

- א. גיטין הר"מ, מדרבנן נוהג ג"כ בזמן שאין היובל בכל מקום כדי שלא תשתכח תורת השמטת כספים מישראל.
- ב. כס"מ, משמע מהר"מ ששמיטת קרקע שצריך הוא היובל, אבל השמיטה של השנה השביעית נוהגת ג"כ האידנא דאורייתא.
- ג. ב"י הר"ן בשם י"א, דהאידנא דאין מקדשין יובל אף מדרבנן אין שמיטה נוהגת כלל והכ"נ שאין שמיטת כספים.

- ד. הר"ן ובעל העיטור, דחו דבריהם. והרשב"א כתב, שהי"א הוא הראב"ד וזה אינו.
- ה. התרומות הרז"ה, אין שמיטת כספים בחו"ל בזה"ז.
- ו. הרמב"ן, שמיטה נוהגת ג"כ האידנא דאורייתא.
- ז. טוש"ע, דאורייתא - בזמן שהיובל נוהג. מדרבנן - ג"כ האידנא ובכל מקום.
- ח. הרא"ש טור, אף שהמנהג הוא הכא (אשכנז) שלא לנהוג שמיטת כספים, אי"ז הלכה וצריכים לבטל המנהג שהוא נגד ההלכה.
- ט. ב"י, מה שלא ביטל (אף שמיחה) הוא משום שהיה כעין רגילות ע"מ שלא תשמטיני בשביעית.
- י. מהרי"ק תרה"ד ב"י, ואף אם לא אומרים כן הוי כאילו אומרים כן.
- יא. הרמ"א סמ"ע, י"א שאין נוהגין האידנא מהנ"ל, ואין לדקדק אחריהם, וכיון שפשט המנהג הוי כאילו התנו, ובפרט דבחשבון השביעית נפלה מחלוקת וחזי לאיצטרופי.

הלכה ד' - בפירוט הדינים

- א. ספרי ערכין, השמיטה היא בסוף שנת השמיטה ולא בתחילתה דנאמר מקץ שבע שנים.

הוי חוב עתה ומשמט. לא פוסקת- לא הוי, ואין משמט.

ד. הר"מ, הטעם בהקפת חנות שלא משמט, דסו"ס הוא חלק מן העיסקה, ולר' יהודה בסוף כיון שהוי חוב הסכומים הראשונים משמט, והלכה כחכמים.

ה. הר"ש ירושלמי גיטין, לר"י הגיע מעשה בשטר עם אחריות ושימט אף שס"ל דאין משמט. ר' ירמיה, באחריות קרקע לא משמט.

ו. ירושלמי בדעת ר' יוסי, מדובר שהפסיק לעבוד אצלו ועתה חייב לו כסף, ונח' האם מיירי במלאכה אסורה (ר' יוחנן) או גם במותרת (ר"ש בן לקיש), וא"כ או שדיבר באסורה, או שדיבר בפוסקת מאליה.

ז. הר"מ ס"ל, רק מה שכתוב מפורש בגמ' ולכן שטר ואחריות משמט, אך בסיים לו שדה הוי גבוי ואין משמט.

ח. רשב"א, אם אין יכול לסלקו מן השדה אין משמט.

ט. כס"מ, הר"ן הביא מהרמב"ן דגם בסיים משמט, דסו"ס הוי שטר אחריות ודחה דבריו משום דהוי כגבוי.

י. כס"מ בב"מ, משכנתא במקום שאפשר לסלקו משמט א"א לסלקו אין משמט.

יא. שותפין בעיסקה (נתן לו 100, 50 הלואה 50 פקדון, ע"מ שישקיע ויתחלקו ברווחים): בב"מ, עיסקה הוי חצי הלואה וחצי פקדון וכ"פ ההגהמ"י מרדכי, מהר"ם רוטנבורג ושו"ע.

יב. דר"א, היתר עיסקא א"ש להכא, דהוא דמיא כהלואה ולא כעיסקא.

יג. הרא"ש הר"ן שו"ע, חובות בין שותפין אין משמט דהוא דרך עיסקה ולא מלוה.

יד. גבי ערב: רי"ו גאונים רשב"א שו"ע, ערב שפרע למלוה, מאימתי שפרע הוי חוב ונשמט בשביעית.

טו. שבועות תוספתא הר"מ הר"ן וטוש"ע, גבי חובת שבועה, אם היא ע"ד שהשביעית משמטת, ג"כ השבועה נשמטת (משא"כ שבועה של תורה).

טז. רדב"ז, הר"מ למד כן מהפסוק לא יגוש.

יז. כס"מ, מהגמ' למדנו שהוא מהפסוק זה דבר השמיטה, שכל דבר של חוב נשמט ואף שבועה.

ב. הרא"ש והטור, ס"ל דלכתוב פרוזבול רק עד סוף שישית אף שהשמטה בסוף השביעית.

ג. וטעמם מהתוספתא, אימתי כותבין פרוזבול ערב ר"ה שביעית וכן יש לדקדק מהמקראות דמתחילת שמיטה אין ב"ד נזקקין לפרוע, ורק שא"צ לומר משמט אני כאשר פורע.

ד. הר"מ, נא' מקץ שבע שנים- שמוט. ונאמר במצות הקהל מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות, מה שם במוצ"ש אף פרוזבול במוצ"ש.

ה. וכ"פ הרמב"ן הרשב"א מהר"י בי רב והשו"ע הסמ"ע מהדרכ"מ, שכותבין רק לקראת מוצ"ש קודם שקיעה של ר"ה שמינית והוא כ"ז שיכול לגבות חובו.

ו. ב"ח, בכ"ז חוב שנוצר לפני השמיטה אין נזקקין לפרועו בשביעית, משא"כ חוב שנוצר בשמיטה דכן נזקקין עד סוף שנה.

הלכה ה'

א. משנה הר"מ, שוחט פרה ע"מ שישלמו אחר ר"ה והתעברה שנה (ונהיה ל' אלול של שמיטה) החוב נשמט ואם לא אינו נשמט.

ב. הר"ש ירושלמי, משנתנו כר"י, כיון שעתה חול שוב ראוי לפרועו ונעשה כמלוה.

ג. ראב"ד, העמדנו כר"י, ולעיל ס"ל דאין הלכה כר"י!

ד. רדב"ז תירץ, הכ"נ לדרבנן לא משמט דס"ל בהקפת חנות אין משמט. וצ"ל- דמדובר באדם פרטי שאין דרכו בהקפה ורק משום שלא יכלו לשלם משום יו"ט הליום ולכן משמט.

ה. כס"מ, המשנה היא משנת כו"ע, בלוקח פע"א בין בהקפת חנות בין בסתם לכו"ע הוי כחוב ולכן משמט.

הלכה ו'

א. משנה הר"מ, שביעית משמטת תמיד בין אם יש שטר ואחריות ובין לא.

ב. הנ"ל, הקפת חנות: ת"ק- אינה משמטת, ואם עשה מלוה משמט. ר' יהודה, רק האחרון לא משמט והשאר הוי כחוב ומשמט.

ג. הנ"ל, שכר שכיר- אין משמט. עשה מלוה- משמט. ר' יוסי, כל מלאכה שפוסקת בשביעית-

הלכה ז'

א. הר"מ שו"ע ע"פ הנ"ל, כל מה שאמרנו הו"ד שבועה שאם יודה תשמט, אבל שבועת שומרין ושותפין שאם יודה חייב בתשלומים, או ישבע ואי"צ לשלם, בכה"ג אין משמט, וישבע אף אחר השמיטה.

ב. ראב"ד, מקורו מהירושלמי דאיתא במלוה הדבר תלוי, וכל מעשה ביי"ד אין משמט עד שנעשה כגזר דין, ומאז הוי חוב.

ג. רדב"ז, מקורו מהתוספתא, דדבר שאין שביעית משמטתו אין משמטת שבועתו, ול"ש בחוב קודם גזר הדין ולכן אין נשמט. ועוד, דבשומר ושותף שאין התחייבו בהלוואה אף אם יודו אין משמט, ולכך הביא דברי הירושלמי והכ"נ.

ד. כס"מ, מש"כ שאם יודה ישלם, ישבע אחר השמיטה, צ"ל שמיירי שאם יודה ואח"כ יעבור השמיטה, ישלם דאין שביעית משמטתו, ולא משום דאין שביעית משמטת, דבזה אי"ז דרך מלוה וישבע אחר השביעית. ומ"מ, אין משמע שמקורו מדעה יחידאה בירושלמי והכ"נ.

ה. רמב"ן רמ"א, אף אם נשבע אדם לחבירו שיפרע לו, בכ"ז אם עבר שביעית משמטת ג"כ שבועה זו דהיא אפקעתא דמלכא, משא"כ כאשר נשבע שישלם אחר שמיטה דהוא כמלוה לעשר שנים, ואף שביעית דרבנן ושבועה דאורייתא בכ"ז הוי הפקר ביי"ד הפקר.

ו. סמ"ע, מיירי כאשר עבר כבר זמן פרעונו ונשבע לו שישלם אחר השמיטה משמט, ולא דמי למלוה לעשר שנים כי כבר שייך ביה לא יגוש (ולעיל אמרנו שנשבע בשעת ההלוואה שיפרע לו בתאריך נקוב אחר שמיטה דהוא שייך למלוה לעשר שנים) ולכן במקרה של הרמב"ן, עבר על השבועה ובכה"ג לא עבר על השבועה אלא דהיא הופקעה.

הלכה ח'

א. ירושלמי הר"מ הר"ן טוש"ע, הלוהו תבע וכפר והודה או שבאו עדים אחר השביעית, אין השביעית משמטת, משא"כ כשזה קרה בתוך השביעית, דהנידון אם בשביעית היה חוב או לא.

ב. ראב"ד, הכ"נ ע"פ הירושלמי, דשוב כשחזר בו או באו עדים הוי שוב הוא חוב ומשמט, ורק כאשר אין פס"ד אין משמט, וחייבים לומר כן אף

אם הודה סמוך לר"ה ממש. דאל"כ היאך נאמר והשביעית משמטת שבועה?

ג. רדב"ז תירץ הראב"ד, מ"ש שביעית משמטת שבועה, הו"ד כשהחייב שבועה התעכב כמלוה כפרנית, דבזה נשמטת השבועה, משא"כ אח"כ שהודה וכו' נעשה כמלוה וזה קרה אחר השביעית והכ"נ בתוך השביעית דאז בשביעית לא היה כי אם כפירה.

ד. כס"מ תירץ ע"פ הר"ן, מדובר שתבעו קודם השביעית והודה במקצת, דעל הכפירה הזאת שביעית משמטת השבועה, משא"כ בירושלמי שלא הודה כלל עד אחר השביעית שאין משמט.

ה. הרא"ש תירץ, ביי"ד פסקו דינו שחייב, וכתבו שטר דאז הוי כגבוי. וכ"פ שו"ע.

ו. סמ"ע, משא"כ כאשר הודה או באו עדים בלא ביי"ד אז משמט.

הלכה ט'

א. מכות הר"מ, איכ"ד המלוה לעשר שנים אין שביעית משמטו דעתה אין לא יגוש.

ב. רדב"ז, והכ"נ 3 שנים ושביעית בפנים ואורחא דמילתא.

ג. כס"מ, כ"פ ר"ת הרא"ש רמב"ן והתרומות [אף שיש מ"ד דפסק כהאיכ"ד הראשון שכן משמט דסו"ס אתי לידי לא יגוש].

ד. טור כתב, אפי' מאה שנה אין נשמט, והרמ"ה ס"ל שנשמט.

ה. בדק הבית, משמע שככל שהרחיב הוי יותר טוב.

ו. ירושלמי הר"מ שו"ע, אף אם התנה קודם שביעית שאין תשמט לו, שביעית משמטת.

ז. רדב"ז כס"מ, דסו"ס שייך בנגישה אף שאין נוגשו, וכן דיכול לגבות ג"כ עתה ולא דומה למתנה שלא יפרע קודם הזמן.

הלכה י'

א. מכות הר"מ, התנה שלא תשמט שביעית, משמט. דסו"ס מתנה הוא ע"ד חכמים שאין תנאו קיים. אך אם התנה שהוא לא ישמיט הוי תנאי על הגברא ותנאי שבממון קיים, כי חייב עצמו במה שפטור (וע"כ סמכו הרא"ש שלא לבטל המנהג באשכנז).

ב. וכ"פ הרא"ש הריטב"א הרמב"ן ושו"ע.

ד. משנה הר"מ גיטין, מלוה על המשכון - הוי כגבוי ואין נשמטין, והכ"נ אם החוב עודף, שהעודף נשמט.

ה. משנה הר"מ, המוסר שטרותיו לבי"ד בפועל - הוי כמסר להם הגבייה, וחשיב כחוב בי"ד שגבוי.

ו. משנה הר"ש, בכ"ז בקנסות ובפסק"ד, אחר שנגזר הדין וחייב לשלם לתובע הכסף שוב הוי כחוב ומשמט. ומה שאיתא במשנה: (1) או שמדובר בכתובת אשה שאין נשמטת. (2) או שמדובר על פסק"ד כתוב דאז הוי כגבוי, משא"כ פסק בע"פ.

ז. הר"ש ירושלמי, שמואל אומר - כל משכון אפי' מחט אין משמט.

ח. הר"ש שבועות, רשב"ג - כל משכון אפי' מחט אין משמט, ר' יהודה - רק מה שכנגד חובו אין משמט.

והסיקה הגמ', לעולם כנגדו, ונח' האם כאשר אי"ז מקביל משמט הכל והוא רק לזכרון בעלמא, או רק מה שעודף. והירושלמי ס"ל - כרשב"ג.

ט. הר"מ שו"ע, קנסות האונס והמפתה והמוציא שם רע, אין נשמטין עד שנפסק ממש, משא"כ בשא"ד דהוא מאז שמקבל ע"ע לשלם.

י. סמ"ע, בשא"ד הוא מזמן העמדה לדין הוי זקיפה במלוה ופה מאז שנפסק.

יא. כס"מ, הרי ג"כ הלואה הוי חיוב שהתחייב ואמאי נשמט, אלא ההבדל הוא שהכא חיוב התורה והוי כמסור לבי"ד, אך אחר שעמד לדין שוב חזר לדין מלוה.

הלכה י"ג

א. גיטין הר"מ טוש"ע, כתובה משמטת משתפגום ותזקוף (רב), או מאז שפגמה או זקפה (שמואל). והלכה כשמואל דמאז שפגמה או זקפה יצאה ממעשה בי"ד לגדר חוב רגיל.

ב. רשב"א רמ"א, ישראל שלקח שט"ח של ישראל מן הגוי, כיון שאין בשטר זה שביעית אין משמט, אלא"כ זקף כחוב שלו ותבעו ע"כ הוי כחוב של יהודי שמשמט.

ג. רדב"ז, מסתבר הטעם לפסוק כשמואל שדמיא לש"ש והקפת חנות.

הלכה י"ד

ג. רמ"א מהרי"ק, וכן אם כתב שטר בלשון פקדון ולא בלשון הלואה.

ד. תוס' הקשה, א"כ מדוע צריך פרוזבול? ותירץ: (1) שמא ישכח להתנות. (2) שמראה עין רעה בשביעית. (3) תשתכח תורת שמיטה.

ה. רשב"א רמ"א, ובמקום שנהגו לכתוב תנאי זה, אם לא כתב לא יועיל.

הלכה י"א

א. משנה הר"מ הרא"ש טוש"ע, הקפת חנות אינה משמטת דאי"ז בגדר הלואה, אך אם עשה אותה כמלוה אז משמטת והו"ה לשכר שכיר.

ב. רמ"א, ומיקרי זקיפה משעה שקבע זמן לפירעון.

ג. מרדכי רמ"א בי"א, מאימתי שכתב כל החשבון בפנקס הוי זקיפה.

ד. סמ"ע, במכירה בין אדם לאדם ח"פ הוי הלואה ולא זקיפת חנות.

ה. רדב"ז מהתוספתא, אף שמשמע שר"י ס"ל שבהקפת חנות האחרונה אינה נשמטת, מהתוספתא מוכח דהוא ס"ל דכן נשמט, ומה שאמר במשנה הוא כלפי דין חכמים.

ו. כס"מ, דהרי כך הוא הדרך במסחר ובשכר שכיר, שיתקבץ סכום ואז זקף במלוה ונוגשו ולא על כל שקל.

ז. לענ"ד, היסוד הוא שהוא עוד אמצעי תשלום, ולכן לא חשיב כחוב והלואה.

הלכה י"ב

א. משנה הר"מ ירושלמי גיטין, האונס והמפתה וכו' אינן נשמטין.

וכן המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו (בפועל) לבי"ד אין נשמט, משום שהוא חובות כלפי ה' ולא כלפי אדם.

וכן, במעשה בי"ד הוי כגבוי.

והו"ה למשכון דהוי כגבוי, והכ"נ אם החוב עודף, העודף נשמט.

ב. משנה הר"מ, האונס והמפתה וכו' - אין נשמטין, משום שהוא חובות כלפי ה' ולא כלפי אדם.

ג. משנה הר"מ ירושלמי, מעשה בי"ד ופסק"ד - אין נשמטין, משום שחשיב כגבוי בגלל בי"ד.

ה. הר"ש גיטין, פרס בולי ובוטי, בולי עשירים בוטי עניים, והוא תקנה לעשירים שיחזירו, ולעניים שילוו להם.

ו. תוס' הר"ש, הטעם שתלוי ביובל הוא משום שביובל קרקעות חוזרות, ואו שבזמן הלל כבר לא נהג יובל מדאורייתא, או שהלל תיקן לדורות הבאים.

ז. הר"מ, הו"ד שהשמיטה דרבנן משא"כ כאשר השמיטה דאורייתא לא נוהג.

ח. הראב"ד, אמאי פסק כאביי בלבד (שס"ל דהוא מטעם שב ואל תעשה דרבנן), הרי רבא ס"ל שהוא הפקר ב"ד ויועיל א"כ ג"כ בדאורייתא.

ט. רדב"ז תירץ, מה שפסק הר"מ כאביי משום דס"ל דהוא דומיא דהשמטת קרקעות, ומש"פ כאביי כנגד רבא, הוא משום שנח' בתירוץ הגמ'.

י. כס"מ תירץ, הראב"ד כרש"י, שס"ל דדברי רבא הם גם על הרישא משא"כ לתוס' דס"ל דברי רבא רק על דברי הגמ' אמאי רבנן תיקנו שישמט, ועל מה ששאלה הגמ' ומידי דהוי דאורייתא משמט רבנן עקרו, ע"ז ענה רק אביי דהוא מטעם הפקר ב"ד ואין מח' בדבר.

יא. כ"פ שו"ע.

הלכה י"ז

א. גיטין הר"מ, פרוזבול נכתב לבי"ד חכמים כהבי"ד של ר' אמי ור' אסי שראויין להפקיע ממון (דהוא מטעם אביי שהוא הפקר ב"ד).

ב. רדב"ז ר"ה, כל בי"ד החשוב בדור חשיב כר' אמי וכר' אסי, דיפתח בדורו כשאול וכו', ורק צריך שיהיה בכוחו לאפקועי ממונא.

ג. כס"מ, כ"פ רוב הראשונים דהוא בכל דור בבי"ד חשוב שלו.

ד. כס"מ, ג"כ יש להוכיח מה דכתב הר"מ דצריך שיהיה בכוחם לאפקועי ממונא וכו', או ת"ח שנאמנין זה על זה, וא"כ אי"צ דוקא כר' אמי וכר' אסי.

ה. שו"ע פסק, צריך שיהיה הבי"ד חשוב, בקאים בדין, בפרוזבול, שמיטה, והמחום רבים מאותה העיר.

ו. טור רמ"א י"א, בכל בי"ד ולא"ד כל הני, ויש להקל בזה.

א. הר"מ ע"פ הנ"ל, המלוה על המשכון כרשב"ג מה שמקביל אין משמט והעודף משמט.

ב. כס"מ, והוא כמש"כ הר"ש מהירושלמי דמה דאיתא אפי' מחט הוא על שכנגדו כפי מסקנת הגמ' בשבעות, אף דהרא"ש והטור פסקו כן בפשיטות, דהוא לזכרון ואין משמט.

ג. שו"ע ע"פ הר"מ, והביא ב"א דברי הרא"ש והטור.

ד. בב"מ שו"ע, גם אם המשכון לא היה בשעת ההלוואה כמו שמחזיר העבוט בלילה וכו', דינו כמלוה על המשכון.

הלכה ט"ו

א. משנה מכות, הלוה על המשכון ומוסר שטרותיו לבי"ד אין משמטים.

ב. רש"י - הוא פרוזבול. תוס' - משמע שזה ב' דברים שונים: מוסר שטרותיו - בפועל. פרוזבול - כותב למסור.

ג. בעל התרומות וטוש"ע, ההבדל הוא: מוסר - יכול להביא לג' הדיוטות. פרוזבול - רק למומחים כדלקמן.

ד. סמ"ע, מוסר - הוא את כל החוב. פרוזבול - שמוסר לגבות. תיקון הלל - מוסר בע"פ.

ה. טור, אם תבע ולא הגיע ושוב עבר השביעית, אי"צ חשיב כמוסר ומשמט, דסו"ס הוא נוגש.

ו. הר"מ, המוסר שיגבו - הוי גבית בי"ד דאין נשמט, ומאז שחותכין הדין וחייבו בכסף הוי כחוב.

הלכה ט"ז - פרוזבול

א. משנה הר"מ, פרוזבול אינו משמט, והוא תיקון הלל שלא יעברו אל הישמר לך פן יהיה דבר וכו' שלא ילוו זל"ז.

ב. גיטין, ומי איכא דבר דאורייתא שהלל עקר? אביי - בשביעית בזה"ז דרבנן וע"פ רבי, בשתי שמיטות הכתוב מדבר: בזמן שאין היובל אין שמיטת כספים. ותיקנו רבנן - שתשמט זכר לדאורייתא, ואחר שראה הלל שנמנעים מלהלות ועוברים על דאורייתא תיקן פרוזבול.

ג. גיטין - ומה שמדאורייתא אין משמט ומדרבנן כן, הוא מטעם שב ואל תעשה או מטעם הפקר ב"ד.

ד. הר"מ, ומכיון שהוא דרבנן טענינן ליורש וכו', וחל בכל זמן ובכל מקום.

ט. גיטין הר"מ העיטור תרומות וטוש"ע, אף השאילו תנור או כירים וכן שדה ממושכנת.

י. סמ"ע, ואף שאין חייב הוא באונסיו כדין שואל רגיל, משום שאי"צ להשאיל לכל דיניו.

הלכה כ'

א. משנה הר"מ הרא"ש שו"ע, כותבין על נכסי אשתו ועל אפוטרופין.

ב. גיטין ראשונים, יתומים אי"צ פרוזבול דחובותיהם מסורים לבי"ד שהם כאביהם. וצ"ל, דמש"כ שכותבין על נכסי אפוטרופין הוא בחובות שלהם בעצמם דהם נוגשים משא"כ חובות הירושה, ולכן אי"צ בלוקח דהוא יכול ליגוש.

ג. בעה"ת שו"ע, מדובר ביתומים שלוו שכותבין עליהם פרוזבול על סמך קרקע אפוטרופין, אך חובות שחייבין להם אין משתמטין.

ד. גיטין הר"מ רדב"ז, והו"ה אם יש קרקע לערב שלו כותבין ע"ז ע"ס שיעבודא דר"נ דהוא משועבד לו.

הלכה כ"א

א. משנה הר"מ בב"מ ירושלמי טוש"ע, המוקדם כשר והמאוחר פסול (מזמן ההלואה), ושטרי חוב להיפך המוקדם פסול המאוחר כשרים.

ב. משנה הר"מ, הפרוזבול מוטל על המלוה ולא על הלוח, ולכן אחד שחייבין לו הרבה דיו בפרוזבול אחד ואילו הלוח צריך בשביל לשלם לכל מלוה פרוזבול בפנ"ע.

ג. הר"ש תוספתא, כל מלוה שלאחר פרוזבול אינו משמט.

ד. הר"ש גיטין, המוציא שט"ח צריך שיוציא פרוזבול חכ"א אינו צריך.

ה. הר"ש כתובות, רשב"ג מן הסכנה גובה כתובה בלא גט ובע"ח בלא פרוזבול.

ו. הר"ש, התירוץ הוא שמאמינים לו מן הסכנה לומר היה ונאבד ולא שלא יהיה פרוזבול לגמרי.

ז. רדב"ז תוספתא הרא"ש וטוש"ע, חמשה שלוו מאחד, ויש לאחד מהם קרקע כותבין ע"ס הקרקע הזאת דכולם חשיבי כאחד להלואה דנעשו ערבים.

הלכה כ"ב

ז. סמ"ע, יש להקל ג"כ במקום שנהגו בשמיטה (דהוא לא מדין שמיטה).

הלכה י"ח

א. משנה, זהו גופו של פרוזבול: מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כ"ז שארצה, והדיינין או העדין חותמין למטה.

ב. הר"מ, מוסרני- מעידיני. עדים או דיינים ללמדך שעד נעשה דיין דהוא דרבנן.

ג. הר"ש גיטין, נח' האם צריך לדיינים ג' או סגי בב', וטוש"ע בלשון דיינין ג' ובלשון עדים ב'.

ד. רמ"א ע"פ הר"ן, ויכול למסור בע"פ.

ה. סמ"ע, צריך לנסח או בלשון במותב תלתא לדיינים, או מוסרני לכם העדים.

ו. סמ"ע, הרמ"א לא חולק על השו"ע, דגם להשו"ע הכתב הוא שנכתב, אך החובות נמסרים בע"פ ולכן לא צריך לכתוב מי בעלי החובות.

הלכה י"ט

א. משנה הר"מ ירושלמי, צריך לכתוב הפרוזבול על גבי קרקע, ואם אין לו מזכה המלוה קרקע ללוה, וכן לאיש על אשתו וליתומין על אפוטרופין.

ב. הנ"ל, והקרקע כל שהוא אפי' בגודל של קלח כרוב ואפי' ממושכנת כסוריא (שבע"ח נמצא בשדה כדרך גביה).

ג. הר"ש, הטעם שצריך קרקע דאז חשיב כחוב גבוי, ועדיף על מטלטלין לא בגלל שמתכלין אלא מטעם שהוא דבר חשוב.

ד. הנ"ל, ואם אין לו מקנה לו, ואפי' עודף החוב דיכול לגבות ולחזור ולגבות.

ה. הראשונים ב"י הר"מ טוש"ע, בקרקעות אין אונאה ואין ביטול מקח ואפי' בכל שהוא גובה וחוזר וגובה.

ו. ר"ן רמ"א, ואם צוח שאין רוצה לקנות אינו קונה, אך יכול לזכות שלא בדיעתו.

ז. סמ"ע וע"פ הנ"ל, טעם הקרקע הוא מב' טעמים: א'- חשוב וניתנת לגביה. ב'- חשוב כגבוי. ואפש"ל גם, דהיא לזכרון דברים כמחט.

ח. גיטין רשב"א טוש"ע, וכמה כל שהוא? (1) קלח כרוב. (2) גזע דקל קצוץ שמחובר. (3) אפי' מקום לנעוץ מחט. (4) עציץ נקוב מעל יתדות.

א. הר"מ התרומות שו"ע, בויכוח בין המלוה ללוה אם היה או לא, תמיד המלוה נאמן, דמיגו שיכול לומר היה ואבד.

הלכה כ"ו

א. הר"מ התרומות ושו"ע, אם הנתבע טוען מלוה והתובע טוען הקפת חנות התובע נאמן דאין אדם שביק היתרא אכיל איסורא, ועוד דיכול לטעון מיגו היה לי ואבד.

ב. סמ"ע, והכ"נ כאשר אין מיגו דלא ידע מענין פרוזבול, דאין נאמן וכו'.

הלכה כ"ז

א. גיטין הר"מ שו"ע, ת"ח אי"צ לשטר ויכולים למסור בע"פ את חובותיהם דיודעים הם שזה דרבנן ובדברים נדחית.

ב. ראב"ד, דבריו סותרין זא"ז.

ג. רדב"ז, לא ידעתי איה נסתר הר"מ? ואולי, כיון שגוף פרוזבול מוסרני לכם הדינים מה חילוק בין ת"ח לשאר העם? ותירץ, שהחילוק הוא שדי להם בא' ולא צריך ג' דינים בשביל למסור בע"פ.

ד. כס"מ שו"ע, הסתירה שכתב הראב"ד: לעיל כתב הר"מ - אין כותבין פרוזבול אלא לת"ח גדולים כבי"ד של ר' אמי ור' אסי שיכולים לאפקועי ממונא. והכא כתב הר"מ - שמוסרים זל"ז, וזה אינו כבי"ד גדול.

והתירוץ: הוא שהכ"נ לכל בי"ד חשוב כמו שכ' לעיל, והחידוש הוא בת"ח כיון שהם אלו שמוסרין להם, הם שיודעים דהדבר דרבנן אי"צ לכתוב אלא די בע"פ כדי שלא יכחישום, אך שאר העם צריכים לכתוב.

ה. טור רש"י רא"ש, ג"כ בשאר העם מהני בע"פ, ובכ"ז המנהג כהר"מ דוקא בת"ח.

ו. ועפי"ז כתב בילקו"י, למי ששכח שימסור בע"פ בערב ר"ה ביה"ש ויועיל בדיעבד, אף לאינו ת"ח.

ז. ר"ן מרדכי רמ"א בי"א, יכול למסור חובות ע"פ, וכן לבי"ד שבעיר אחרת.

הלכה כ"ח

א. משנה הר"מ, המחזיר חוב בשביעית צ"ל לו משמט אני, ואם בכ"ז אומר אעפ"כ מותר, וכן הדין ברוצח שרוצים לכבדו שצריך להודיע,

א. הר"מ ע"פ הנ"ל, אחר שכתב פרוזבול הלוה אין ההלואה בפרוזבול ונשמטת וכנ"ל.

ב. רדב"ז לתרץ דברי התוספתא הנ"ל שאין משמט- הוא מח' תנאים ולרשב"ג כאשר מלוה אחר פרוזבול אין שם הלואה ע"ז דיש פרוזבול ולכן לא משמט, והלכה כסתם משנה, וביאורה = המוקדם שכתב זמן מוקדם בטעות וכו', שלא אזלינן כלפי התאריך אלא כלפי המציאות אם היה קודם או לא.

ג. כס"מ, קל יותר לומר שהתוספתא בט"ס ושנויה הפוך ופשוט.

הלכה כ"ג

א. הר"מ ע"פ הנ"ל וטוש"ע, פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול ושונה משט"ח.

הלכה כ"ד

א. כתובות גיטין ראשונים שו"ע, נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד, וכן פותחין לו שמא היה וכו' ואם אמר כן נאמן.

ב. טור בשם הרמ"ה, נאמן לומר רק בשבועה ובמקום שנהגו לכתוב.

ג. טור בשם הרא"ש, ע"פ המנהג באשכנז שלא ידעו כלל מענין פרוזבול, אם היה טוען בפניו שכתב היה חוקרו וכו' עד שנמצא ששיקר, ולא זכה אדם בפניו בזה.

ד. הנ"ל רמ"א, וכן אם יצא מבי"ד ולא טען, ושוב חזר ואמר שהיה פרוזבול או תנאי על הגברא (כדלעיל), אינו נאמן דלימדו אותו לשקר, ואף כלפי התנאי שאם היה טוען נאמן דלא שביק היתרא, בכ"ז אין נאמן כאשר חזר.

ה. רדב"ז, בסתם גובין בלי לפתוח שמא היה פרוזבול, אלא כ"כ הבע"ח טוען איה פרוזבול.

ו. כס"מ, משמע מהר"מ אף האידנא דאין סכנה אי"צ לפרוזבול ממש ורשב"ג לא חולק אלא הוא פירוש, ועוד דקי"ל הלכה כרשב"ג.

ז. גיטין הר"מ רדב"ז טוש"ע, יתומין אי"צ פרוזבול, דבי"ד הם ידם ואביהם.

ח. סמ"ע נימוק"י, משא"כ ביתומים גדולים טענינן ליורש שמא היה לאביהם פרוזבול או התנה, ולקטנים אי"צ אף אם בודאי לא היה.

הלכה כ"ה

יא. שו"ע, כדברי הערוך שאפי' עיניו תלויות ולא שצריך יותר מכך.

עוד ענינים

א. בעה"ת הרמב"ן הרא"ש טוש"ע, שט"ח שעבר שביעית בלא פרוזבול, נמחל וצריך להחזירו ללוה.

ב. סמ"ע ש"ך, אף שהוא שטר ששוה בכ"ז הוי כגבוי שאסור להשאיר דשייך הוא ללוה.

ג. טוש"ע בעה"ת, המוכר שט"ח לחבירו ועברה שמיטה אחר המכירה, אין הלוקח טוען על המוכר, דהרי הוא (הלוקח) פשע שלא כתב ואת שלו הוא הפסיד. משא"כ אם כשנמכר היה אחר השמיטה דאז לא מכר כלום.

ד. הנ"ל, ואם רק הודה שלא היה הפרוזבול ולא היה נכסים, אין נאמן. שרוצה רק להזיק.

ה. סמ"ע, מה שטענינן ללוקח וליורש זהו רק כאשר לקח אחר שביעית.

הלכה כ"ט

א. הר"מ שו"ע, אם החזיר ולא אמר אעפ"כ, צריך המלוה לסובב שיאמר לו שלי הם ואני נותן לך, ואם לא אמר צריך להחזיר לו כדי לא לעבור ע"ד חכמים.

הלכה ל'

א. משנה ספרי הר"מ, מי שנמנע מלהלות קודם שביעית עובר בלא תעשה, וקראה התורה לו בליעל, והבטיח הקב"ה שכר למקיים מצוה זו.

ואחר שהודיע שוב יכול לקבל, שנא' וזה דבר הרוצח, ונאמר וזה דבר השמיטה.

ב. הר"ש מגיטין, אפי' אם תלי ליה עד שיאמר הכי.

ג. הר"ש ירושלמי, אפי' אם אומר בשפה רפה והימין פשוטה לקבל, ואי"צ יותר מדיבור אחד.

ד. משנה הר"מ, המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו דסו"ס שמיטת כספים דרבנן. וכן הלוח מן הגר שנתגירו בניו עימו לא יחזיר ואם החזיר נוחה הימנו, וכן במטלטלין במשיכה וכל המקיים דבריו רוח חכמים נוחה הימנו אף שיכול לחזור בו.

ה. הר"ש בב"מ קידושיין ירושלמי, בכ"ז אם לא החזיר לא עבר איסור, אלא שאין רוח חכמים נוחה ממנו.

ו. הר"מ, הטעם שמותר לקבל אחר שיאמר משמט אני, דנאמר לא יגוש, והכא לא נגש.

ז. גיטין הר"מ, ויאמר לו אף שהם שלי קח במתנה, ולא שהם בעבור חובי.

ח. רדב"ז, הר"מ השמיט ותלי ליה עד שיאמר משמט אני, דמסתמא רוצה הוא לקבל אחר שבא להחזיר, והתלי ליה הוא על הלוח שרוצה להחזיר.

ט. כס"מ רש"י, התלי ליה הוא על המלוה שיאמר משמט אני ובכך נפטר הלוח, ולכן רק במצב כזה מותר לקחת ולא בפחות מכך.

י. הרא"ש דחה דבריו, והערוך ביאר שרמז לו בעיניו שרוצה הוא לקבל אף שאומר משמט אני.

תם ונשלם שבח לבורא עולמים